

OSNOVNA ŠOLA ŠALEK VELENJE
Šalek 87, 3320 Velenje

MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ SAŠA REGIJE

RAZISKOVALNA NALOGA

**»VSE NAS JE UNA NA SVET SPRAVLA« –
ANTONIJA STERNAD (1873–1950),
DIPLOMIRANA BABICA IZ ŠOŠTANJA**

Tematsko področje: ETNOLOGIJA

Avtorica:
Jedrt Poles, 9. razred

Mentorja:
Marko Moškotevc, prof. zgo. in geo.
Špela Poles, univ. dipl. prav.

Velenje, 2023

Raziskovalna naloga je bila opravljena na Osnovni šoli Šalek Velenje.

Mentorja: Marko Moškotevc, prof. zgo. in geo., Špela Poles, univ. dipl. prav.

Datum predavitve: marec 2023

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Osnovna šola Šalek Velenje, šolsko leto 2022/2023
KG	babištvo/Antonija Sternad/20. stoletje/Šoštanj/matične knjige/ustno izročilo
AV	POLES, Jedrt
SA	MOŠKOTEVC, Marko/POLES, Špela
KZ	3320 Velenje, SLO, Šalek 87
ZA	Osnovna šola Šalek Velenje
LI	2023
IN	»VSE NAS JE UNA NA SVET SPRAVLA« – ANTONIJA STERNAD (1873–1950), DIPLOMIRANA BABICA IZ ŠOŠTANJA
TD	Raziskovalna naloga
OP	VIII, 39 str., 5 graf., 14 sl., 5 pril., 79 vir.
IJ	SL
JI	sl/en

AI Danes se večina otrok rodi v porodnišnici, še v prvi polovici 20. stoletja pa so ženske rojevale na domu s pomočjo strokovno usposobljenih babic ali priložnostnih pomočnic. Namen raziskave je ohraniti spomin na življenje in delovanje Antonije Sternad, diplomirane babice iz Šoštanja, in s tem prispevati k spoznavanju razsežnosti nekdanje porodne pomoči na domu, ki predstavlja pomemben del naše kulturne dediščine. Raziskovalka je ugotavljala, v kolikšni meri so v prvi polovici 20. stoletja uporabljali strokovno in nestrokovno porodno pomoč v župniji sv. Mihaela pri Šoštanju, ki je takrat obsegala Šoštanj, Družmirje, Lokovico, Skorno, Florjan, Topolšico, Ravne in Gaberke. Na tem območju in v tem obdobju je namreč poklicno delovala tudi babica Sternad. Obravnavanih je bilo 6453 vpisov rojstev v matične knjige šoštanjske župnije od leta 1905, ko je babica Sternad tam začela delati, do njene smrti leta 1950. Pomagala je pri več kot dveh tretjinah porodov, ki so jih opravile strokovno usposobljene babice, in približno 37 odstotkih vseh porodov. Takrat so se še vedno zanašali tudi na neizprašane babice – mazačke, ki jih je bilo več od strokovno usposobljenih, izprašanih babic. Podatke o življenju in delovanju babice Sternad je raziskovalka iskala v slovenskih arhivih, Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu in pri najstarejših Šoštanjčanih, ki se babice Sternad še spomnijo. Raziskava je bila zaključena v letu 2023, ko mineva 270 let od ustanovitve prvih babiških šol na Slovenskem in 150 let od rojstva diplomirane babice Antonije Sternad.

KEY WORD DOCUMENTATION

- ND Osnovna šola Šalek Velenje, 2022/2023
- CX midwifery / Antonija Sternad / 1905–1950 / 20th century / Šoštanj / registers / folk tradition
- AU POLES, Jedrt
- AA MOŠKOTEVC, Marko/POLES, Špela
- PP 3320 Velenje, SLO, Šalek 87
- PB Osnovna šola Šalek Velenje
- PY 2023
- TI **"SHE BROUGHT US ALL INTO THE WORLD" – ANTONIJA STERNAD (1873–1950), A GRADUATED MIDWIFE FROM ŠOŠTANJ**
- DT RESEARCH WORK
- NO VIII, 39 p., 5 graf., 14 fig., 5 ann., 79 ref.
- LA SL
- AL sl/en
- AB Today, most children are born in maternity hospitals, but even as late as the first half of the 20th century, women gave birth at home with the help of professionally qualified midwives or untrained assistants (doulas). The purpose of the research is to preserve the life and work of Antonija Sternad, a qualified midwife from Šoštanj, and thereby to contribute to the understanding of former home birth assistance, which represents an important part of our cultural heritage. The researcher determined the extent to which professional and non-professional childbirth assistance was used in the parish of St. Michael near Šoštanj, which at that time included the settlements of Šoštanj, Družmirje, Lokovica, Skorno, Florjan, Topolšica, Ravne and Gaberke. Sternad also worked professionally in this area and during this period. 6,453 birth entries were recorded in the registers of the Šoštanj parish from 1905, when Sternad began working there, until her death in 1950. She assisted in more than two thirds of births performed by professionally qualified midwives, and approximately 37 percent of all births. At that time, people still relied on unprofessional midwives who outnumbered professionally qualified midwives. The researcher searched for information about the life and work of Sternad in Slovenian archives, the Styrian Provincial Archives in Graz and among the oldest residents of Šoštanj who still remember Sternad. The research was carried out in 2023, on the eve of the 270th anniversary of the establishment of the first midwifery schools in Slovenia and the 150th anniversary of Antonia Sternad's birth.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
2	PREGLED OBJAV	2
	2.1 IZ ZGODOVINE BABIŠTVA NA SLOVENSKEM	2
	2.2 BABIŠTVO NA OBMOČJU ŠALEŠKE DOLINE	6
	2.3 PREGLED LITERATURE O ANTONIJI STERNAD.....	7
3	METODOLOGIJA	10
	3.1 PREGLED ARHIVSKIH VIROV.....	10
	3.2 IZPISOVANJE PORODOV IZ ROJSTNIH MATIČNIH KNJIG	11
	3.3 POGOVORI Z INFORMATORJI.....	14
	3.4 TERENSKO DELO.....	15
4	REZULTATI	16
	4.1 ŽIVLJENJE IN DELO BABICE ANTONIJE STERNAD.....	16
	4.2 SPOMINI NA ANTONIJO STERNAD.....	21
	4.3 REZULTATI PREGLEDA ROJSTNIH IN KRSTNIH KNJIG	25
5	RAZPRAVA.....	29
6	ZAKLJUČEK	30
7	POVZETEK	32
8	SUMMARY	33
9	VIRI IN LITERATURA.....	34
	ZAHVALA	
	PRILOGE	

KAZALO SLIK

- Slika 1:** Levo: Gerhard van Swieten, ustanovitelj babiških šol, tudi na Slovenskem. Na sredini: Naslovnica prvega slovenskega učbenika porodništva iz leta 1782. Desno: Naslovnica Vodnikovega prevoda učbenika za babice iz leta 1818. 4
- Slika 2:** Voščeni votivi (žaba – krota in dojenčka), votivna slika in kita las – priprošnje za dober porod..... 7
- Slika 3:** Karel Destovnik - Kajuh. Pri njegovem rojstvu v Šoštanju je pomagala babica Antonija Sternad..... 8
- Slika 4:** Kategorije za posamezen vpis rojstva v matično knjigo na primeru iz leta 1906. . 12
- Slika 5:** Del preglednice z vpisi porodov, ki jih je opravila Antonija Sternad v posameznem letu in kraju..... 13
- Slika 6:** Del preglednice z vpisi porodov, ki so jih opravile izprašane babice v določenem letu. 13
- Slika 7:** Del preglednice z vpisi porodov, ki so jih opravile neizprašane babice v posameznem letu. 14
- Slika 8:** Sinova Antonije Sternad, ki naj bi ostala pogrešana na ruski fronti v prvi svetovni vojni..... 17
- Slika 9:** Panorama mesta Šoštanj na razglednici z začetka 20. stoletja. Označena je hiša, v kateri je živel Antonija Sternad..... 17
- Slika 10:** Levo: Antonija Sternad s snaho (desno) in vnukinjami pred svojo hišo v Šoštanju. Desno od balkona je viden del majhne table z napisom »Antonija Sternad, babica«. Desno: Približno na mestu porušene Sternadove hiše zdaj stoji stavba Občine Šoštanj..... 18
- Slika 11:** Prošnji Antonije Sternad za dodelitev subvencije in nagrade iz leta 1933 ter za nastanitev kot občinske babice iz leta 1934. 19
- Slika 12:** Žig in podpis Antonije Sternad s prošnje za dodelitev subvencije in nagrade iz leta 1933. 19
- Slika 13:** Levo: Antonija Sternad kot botra vnukinji Ani na poti v cerkev sv. Mihaela pri Šoštanju. V ozadju mesto Šoštanj z graščino Turn in Pustim gradom. Fotografirano v 30. letih. 20. stoletja. Desno: Antonija Sternad z otrokom. 20
- Slika 14:** Sestavek o Antoniji Sternad s kratkim povzetkom njenega dela..... 20

KAZALO GRAFOV

- Graf 1:** Delež neizprašanih babic glede na število porodov, pri katerih so sodelovale med letoma 1912 in 1921 na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju..... 25
- Graf 2:** Razmerje med številom porodov, opravljenih s pomočjo izprašanih ali neizprašanih babic med letoma 1905 in 1950 na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju. ... 26
- Graf 3:** Delež porodov, pri katerih je glede na vse porode, izvedene s strokovno pomočjo, sodelovala določena diplomirana babica ali zdravnik med letoma 1905 in 1950 na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju..... 27
- Graf 4:** Število porodov, pri katerih je babica Antonija Sternad pomagala v posameznem kraju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju med letoma 1905 in 1950. 27
- Graf 5:** Število porodov, pri katerih je pomagala Antonija Sternad med letoma 1905 in 1950, glede na vse opravljene porode v župniji sv. Mihaela pri Šoštanju..... 28

SEZNAM PRILOG

PRILOGA A: Reverz za pridobitev podpore za šolanje Antonije Sternad.

PRILOGA B: Seznam neizprašanih babic po rojstni in krstni knjigi župnije sv. Mihaela pri Šoštanju med letoma 1912 in 1921.

PRILOGA C: Sken obrazca z izhodiščnimi vprašanji in opornimi točkami za pogovor z informatorji.

PRILOGA D: Kopija izpiska iz rojstne matične knjige za Malvino Kojc, 16. 6. 1960, z vpisom babice Antonije Sternad.

PRILOGA E: Spomini informatorjev na Antonijo Sternad.

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

ARS – Arhiv Republike Slovenije

h. št. – hišna številka

MV – Muzej Velenje

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica

SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika

StLA – Štajerski deželni arhiv v Gradcu

Unesco – Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo

URL – naslov spletne strani

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

SLOVAR MANJ ZNANIH POJMOV

bilten: kratko uradno sporočilo javnosti, objava ali občasna informativna publikacija¹

gostač(k)a: v kmečkem okolju, nekdanja ženska, ki stanuje v tuji, najeti hiši²

mazačka: ženska, ki nestrokovno opravlja kako delo, zlasti zdravljenje³

osebenjka: narečno gostač(k)a⁴

preužitkarica: v kmečkem okolju ženska, ki ima, uživa preužitek⁵

srez: politični okraj v stari Jugoslaviji⁶

subvencija: denarna podpora, pomoč, navadno iz družbenega, državnega proračuna⁷

tržanka: ženska, nekdanja, prebivalka trga⁸

vpeljevanje: obred blagoslova matere na pragu cerkve, preden je prvič po porodu vstopila vanjo⁹

všegar: magister, učitelj porodništva (SSKJ tega izraza ne vključuje)¹⁰

zasebnica: ženska oblika od zasebnik; kdor ima lastna proizvodna sredstva in jih uporablja ter se s tem preživlja¹¹

¹ *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (odslej SSKJ), str. 45.

² Prav tam, str. 251.

³ Prav tam, str. 530.

⁴ Prav tam, str. 790.

⁵ Prav tam, str. 1030.

⁶ Prav tam, str. 1299.

⁷ Prav tam, str. 1331.

⁸ »Tržanka«.

⁹ *Slovenski etnološki leksikon*, str. 685.

¹⁰ Lavrič, *200 let ljubljanske babiške šole*, str. 12.

¹¹ SSKJ, str. 1622.

1 UVOD

Danes se večina otrok rodi v porodnišnici, še v prvi polovici 20. stoletja pa so ženske rojevale na domu s pomočjo strokovno usposobljenih babic ali priložnostnih pomočnic, čeprav je bila nestrokovna porodna pomoč prepovedana od druge polovice 18. stoletja.

Namen raziskovalne naloge je ohraniti vse bolj bledeč spomin na diplomirano babico Antonijo Sternad iz Šoštanja. S tem si želim prispevati k spoznavanju razsežnosti nekdanje porodne pomoči na domu, ki je pomemben del naše kulturne dediščine.

Cilj raziskave je predstaviti življenje in delovanje Antonije Sternad, ki se je le še najstarejši Šoštanjčani spomnijo kot zelo ugledne in spoštovane v babiškem poklicu, saj je svojčas sodelovala pri številnih porodih otrok na domu.

Zaradi poudarjanja pomena strokovne porodne pomoči sem raziskala tudi, v kolikšni meri so ljudje v prvi polovici 20. stoletja uporabljali strokovno in nestrokovno porodno pomoč v župniji sv. Mihaela pri Šoštanju. Na tem območju in v tem obdobju je namreč poklicno delovala tudi babica Antonija Sternad.

Zanimanje za to temo je v meni vzbudil pogovor z Mojco Čebul, ženo pokojnega zbiratelja starin Zvoneta A. Čebula iz Šoštanja, ki si je že pred tem dolgo prizadevala, da bi podrobneje raziskali delovanje babice Antonije Sternad.

HIPOTEZE sem oblikovala na podlagi zapiskov spominov Mojce Čebul iz leta 2001:

1. Antonija Sternad je sodelovala pri številnih porodih otrok na domu.
2. Antonija Sternad je bila diplomirana babica; diploma ji je omogočala zakonito opravljanje babiškega poklica.
3. Službovala je na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju.
4. Zaposlena je bila v Bolnišnici Topolšica, bila je del tamkajšnjega kolektiva.
5. Antonija Sternad je bila prva diplomirana babica v Šoštanju.
6. Na območju šoštanjske župnije so delovale tudi druge babice oz. porodne pomočnice.

2 PREGLED OBJAV

2.1 IZ ZGODOVINE BABIŠTVA NA SLOVENSKEM

V *SSKJ* je babica, poleg splošno znanega izraza za staro mater oz. žensko, opredeljena kot pomočnica pri porodu, babištvo pa kot nauk o porodni pomoči ali opravljanje babiškega poklica.¹²

Po *Slovenskem etnološkem leksikonu* je babica »pomočnica pri porodu in po njem«, znana tudi kot *bába*, *bábica*, *hebánka*, *hebáma*, *šántla*. V leksikonu je navedeno, da so do konca 50. let 20. stoletja poleg izprašanih babic pri porodu na domu pomagale neizprašane babice, mazačke. Od 60. let 20. stoletja je babica zdravstvena delavka v porodnišnici.¹³

V *Enciklopediji Slovenije* je navedeno, da so prvotno porodnicam pri porodu pomagale starejše ženske, ki so si z izkušnjami pridobile praktično znanje. Pred ustanovitvijo babiških šol so se babice usposabljele tako, da so zdravnike in druge babice spremljale pri delu. Prve šole, namenjene izobraževanju žensk za opravljanje strokovne porodne pomoči, so bile ustanovljene leta 1753 v Ljubljani in Celovcu, kasneje še v Gradcu in Trstu. Z napredkom v medicini sta se večala razsežnost pouka v šoli in zanimanje za babiški poklic.¹⁴

V knjigi *200 let ljubljanske babiške šole (1753–1953)* je strnjeno predstavljen razvoj porodništva in babištva na Slovenskem. Pred ustanovitvijo babiških šol so ženske postale babice na dva načina: obiskovale so zasebne tečaje pri všegarjih, okrožnih, deželnih in mestnih zdravnikih ter jih spremljale pri porodih. Lahko pa so brez predhodne strokovne izobrazbe pomagale pri porodu ali spremljale babice kot njihove pomočnice. Ko so se počutile dovolj usposobljene za delo, so se javile k izpitu pri všegarjih in zdravnikih, ki so jih izpraševali. Od tod naziv izprašana babica.¹⁵

Vse izprašane babice je moral na deželi potrditi deželni urad, v mestih pa zdravstvena komisija – od tod naziv »potrjena ali aprobirana babica«. Potrjene babice so bile še »v' persego vzete«, in tako je nastal naziv zaprisežena babica. Ženske so lahko tako postale

¹² *SSKJ*, str. 30

¹³ *Slovenski etnografski leksikon*, str. 18, 19.

¹⁴ *Enciklopedija Slovenije*, str. 166.

¹⁵ Lavrič, *200 let ljubljanske babiške šole*, str. 12.

babice tudi v času, ko je že obstajala babiška šola. Leta 1812 je oblast prepovedala všegarjem in zdravnikom izobraževati ter izpraševati babice.¹⁶

V knjigah in strokovnih člankih je navedeno, da je v okviru zdravstvene reforme vladarice Marije Terezije nizozemski zdravnik Gerhard van Swieten po deželnih glavnih mestih ustanovil babiške šole. Slovenci smo leta 1753 dobili kar dve: v Ljubljani in Celovcu.¹⁷ Tečaji so potekali v slovenskem jeziku. Šola v Gradcu je bila ustanovljena leta 1759, v Trstu pa leta 1815.¹⁸

Po ustanovitvi šole so v uk najraje vzeli ženske, ki so že rodile. Trajanje šolanja se je spreminjalo in prilagajalo napredku medicine, splošni civilizacijski stopnji, stopnji ekonomskega razvoja in kulturi naroda.¹⁹

Učenke prvih tečajev so usposabljali le za kvalificirane pomočnice pri porodu ter za oskrbo porodnice in novorojenca. S podaljševanjem šolanja so babice usposabljali tudi za zdravstveno prosvetljevalno delo, za obiske nosečnic in njihovo pripravo le-teh na porod, za obiske otročnic in nego novorojencev ter za boj proti mazaštvu in splavom.²⁰

Naslednji pomemben mejnik v zgodovini slovenskega porodništva je izid prvega učbenika porodništva leta 1782, to je bilo delo *Prašanja inu odgovori čez všegarstvu* Antona Makovca.²¹ Knjiga je napisana dvojezično, v slovenščini in nemščini. Velja za prvo slovensko medicinsko knjigo. Leta 1788 je Makovic izdal še eno knjigo o porodničarstvu. S tem se je uveljavil kot oče slovenskega porodničarstva.²²

Delo dr. Janeza Matoška iz leta 1818 *Babištvo ali porodničarski vuk za babice* je iz češčine in nemščine prevedel Valentin Vodnik, ki zaradi »nadpovprečnega, odličnega« prevoda poleg Makovca velja za »očeta slovenske porodniške terminologije«.²³

¹⁶ Lavrič, *200 let ljubljanske babiške šole*, str. 12, 13.

¹⁷ Prav tam, str. 12.

¹⁸ Kralj, *250 let babiške šole*, str. 8.

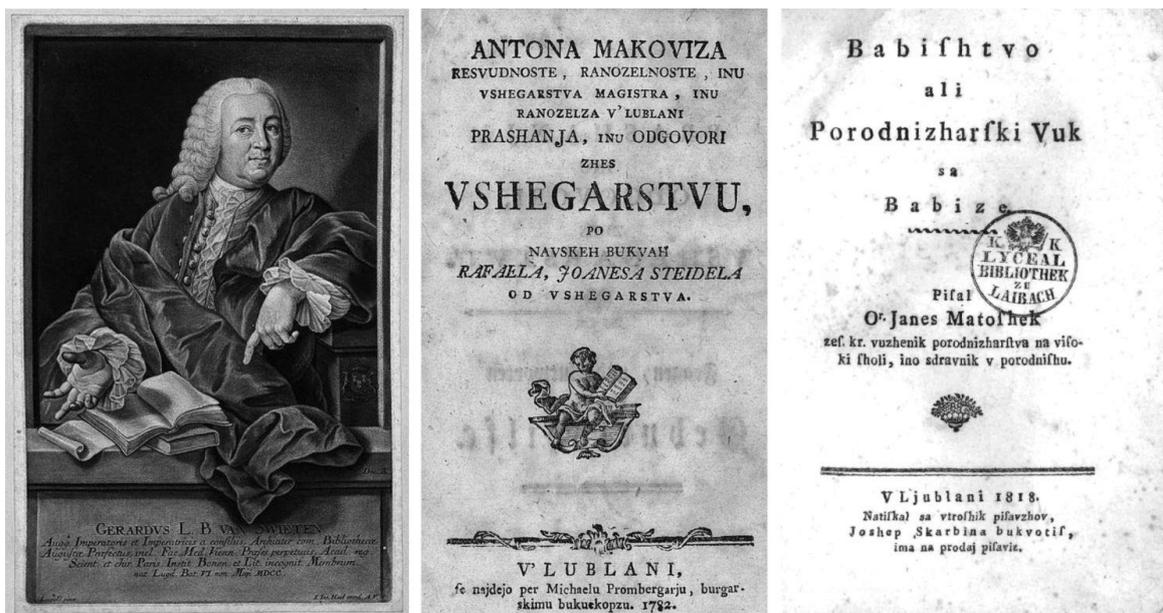
¹⁹ Šuštar, *Šola za sestre*, str. 21.

²⁰ Prav tam, str. 21, 22.

²¹ Lavrič, *200 let ljubljanske babiške šole*, str. 17, 23, 24.

²² Prav tam, str. 24.

²³ Prav tam, str. 38.

Slika 1: Levo: Gerhard van Swieten, ustanovitelj babiških šol, tudi na Slovenskem.
Na sredini: Naslovnica prvega slovenskega učbenika porodništva iz leta 1782.
Desno: Naslovnica Vodnikovega prevoda učbenika za babice iz leta 1818
(viri: »Swieten«, »Makovčev učbenik«, »Vodnikov prevod«).

V knjigi *200 let ljubljanske babiške šole (1753–1953)* je pojasnjeno, da so bile gojenke babiške šole do leta 1874 zaprisežene oz. po letu 1874 diplomirane babice.²⁴ Trajanje šolanja se je spreminjalo. Za pričujočo raziskavo je pomembno, da sta bila na ljubljanski babiški šoli do leta 1920 po dva tečaja letno: zimski se je začel oktobra in končal februarja, letni pa se je začel marca in končal julija. Tečaja sta formalno trajala pol leta, dejansko pa zaradi dopustov učnega osebja samo pet mesecev.²⁵

V času Marije Terezije je državni zdravnik Mihael plemeniti Valenci (1728–1813) leta 1767 v nemškem jeziku napisal *Kratek napotek za babice, kako naj se vestno in razumno obnašajo v posebnih okoliščinah, tako pri porodnicah kot pri novorojenih otrokih*.²⁶ Publikacija je omembe vredna zaradi avtorjevega porekla – rojen je bil namreč v Šoštanju.

Leta 1920 je Društvo diplomiranih babic za Slovenijo pri Zdravstvenem odseku za Slovenijo in Istro vložilo prošnjo, ki nagovarja k uporabi vseh sredstev (podučilo, kazni itd.), da se uporaba nestrokovne porodne pomoči pri ljudstvu omeji in zatre z namenom, »da si priborimo čim največ zdravega in krepkega naraščaja«.²⁷

²⁴ Lavrič, *200 let ljubljanske babiške šole*, str. 52.

²⁵ Prav tam, str. 50.

²⁶ Poles, Franc Miha, str. 10.

²⁷ SI/ZAC/0060/017/00079. Zdravstveni odsek za Slovenijo in Istro.

Irena Rožman je v prispevku *Zgodovinski oris babištva na Slovenskem in porodna pomoč v fari Velike Brusnice na Dolenjskem od 1840 do 1945* obravnavala glavne značilnosti zgodovine babištva in porodne pomoči v dominantnem in vaškem kulturnem prostoru na Slovenskem. Njene analize porodne pomoči na podlagi rojstnih matičnih knjig so bile vzorčni primeri, ki sem jih poenostavila in prilagodila potrebam svojega raziskovalnega dela.²⁸

Na spletni strani Zbornice zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveze strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije je dostopen zapis *90 let – od ustanovitve babiškega društva do danes*, v katerem je babištvo opredeljeno kot »zdravstveni poklic z najdaljšo tradicijo«. Na kratko je predstavljena zgodovina babištva, opisan razvoj poklica babice na Slovenskem ter strokovno povezovanje in delovanje babic. Posebej dragocen je spominski zapis o nekaterih babicah, ki so delovale od sredine 20. stoletja. Zapis mi je dal vpogled v dokumente o opravljanju babiškega poklica (npr. dnevnik dela babice), ki so ohranjeni pri njihovih potomcih, ter v način zapisa spominov.²⁹

Problematika poroda na domu je obravnavana v raziskovalni nalogi *Porod na vasi v župniji Sv. Peter pod Sv. Gorami v letih 1930 do 1960*, ki je bila opravljena na Srednji zdravstveni šoli v Celju leta 2007.³⁰ Po teoretičnem uvodu so opravljene analize porodov s strokovno in nestrokovno pomočjo ter zapisani intervjuji z ženskami, ki so rodile doma.

V članku *Čuvarice smo življenja, vsake naše matere* sta povzeta razvoj in pomen babiškega poklica na Slovenskem. Omenjeno je tudi, da je babištvo vpisano v slovenski register nesnovne kulturne dediščine in da Slovenija sodeluje pri večnacionalni nominaciji za vpis babištva na Unescov seznam, o čemer bodo odločali konec leta 2023 v Bocvani.³¹

Babištvo, ki obsega posebna znanja in veščine porodne pomoči, namenjene ženski in otroku, je v register nesnovne kulturne dediščine, ki ga vodi ministrstvo za kulturo, vpisano pod zaporedno številko 99, z oznako EID 2-00099 in datumom vpisa 14. 12. 2021.³²

²⁸ Rožman, *Zgodovinski oris babištva*, str. 241–288.

²⁹ »90 let babiškega društva«.

³⁰ »Porod na vasi«.

³¹ Bojc, *Čuvarice smo življenja*, str. 13.

³² Register nesnovne dediščine.

2.2 BABIŠTVO NA OBMOČJU ŠALEŠKE DOLINE

V članku *O dveh šoštanjskih otokih, kasarni in še čem* je navedena posebnost v franciscejskem katastru iz leta 1825, to je Maria Beck, takrat stanujoča na hišni štavilki 36, na območju Pete ledine – Metleč, opredeljena kot babica (Hebanie).³³

V monografiji *Mesto z vonjem po usnju* sta tudi za leto 1843 omenjeni dve izprašani babici,³⁴ ki poimensko nista navedeni. Na začetku 19. stoletja je bila smrtnost med otroki in porodnicami precej visoka zaradi nestrokovne pomoči priložnostnih babic pri porodu. Država je zato uvedla šolanje poklicnih babic, mazaštvo pa so preganjali.³⁵ Za Šoštanj je bila predvidena ena babica, za okolico ena in za Topolšico ena. V srezu Slovenj Gradec je bilo predvidenih enajst babic.³⁶

V članku *O sodniku, ki je sadil kostanje, lectarju in 14 gostilnah* sta omenjeni Ana Mak in Karolina Senica kot izprašani babici župnije sv. Mihaela pri Šoštanju iz leta 1872.³⁷

Z zdravstvom v Šaleški dolini se je ukvarjal dr. Jože Hudales. V tipkopisu *Razvoj zdravstva in zdravstvene službe v Šaleški dolini* je povzel poročilo zdravnika dr. Mathiasa Macherja, ki je leta 1860 zapisal, da »sanitetno zdravstveno osebje v dolini sestavljajo doktor medicine v Šoštanju in 2 kirurga v Šoštanju in Velenju ter 2 babici ... Tako pride na zdravnika ali ranocelnika 3576 prebivalcev in na babico 5366. Mazaštvo je tudi tu običajno, čeprav posebej ni znan noben mazač, ki bi opravljal tovrstno obrt.«³⁸ »Vsaj ena od dveh babic šoštanjskega okraja je gotovo delovala v Šoštanju. Nekateri mlajši statistični viri poleg zdravnika v Šoštanju navajajo še 2 babici (1900, 1905 in 1910). V okviru zdravstva v velenjski občini so leta 1905 delovali trije zdravniki in babica, ki je bila v tem času »gotovo Salecelj Neža, ki se je starejši Velenjčani še dobro spominjajo«.³⁹

Velenjski učitelj Fran Mlinšek je zapisal različne šege in vraže ob rojstvu in krstu v Šaleški dolini med obema vojnama.⁴⁰ Ženske so si ponekod kot priporočilo za lažji oz. dober porod

³³ Poles, O dveh šoštanjskih otokih, str. 7.

³⁴ Aplinc, *Mesto z vonjem po usnju*, str. 58.

³⁵ Prav tam, str. 147.

³⁶ Prav tam, str. 148.

³⁷ Poles, O sodniku, ki je sadil kostanje, str. 9.

³⁸ Hudales, *Razvoj zdravstva in zdravstvene službe v Šaleški dolini*, str. 24.

³⁹ Prav tam, str. 39.

⁴⁰ Hudales, Stropnik, *Mlinškovo berilo*, str. 33–36.

odrezale kite las in jih darovale v cerkvi, znani so tudi voščeni votivi in slikane votivne podobe za dober porod.

Slika 2: Voščeni votivi (žaba – krota in dojenčka), votivna slika in kita las – priprošnje za dober porod
(vir: »Pokrajinski muzej Celje«, »Loški muzej«, »Posavski muzej Brežice«).

2.3 PREGLED LITERATURE O ANTONIJI STERNAD

Babica Antonija Sternad je omenjena v monografijah in strokovnih prispevkih, vendar so te omembe vsebinsko skope.

V zapisu v zborniku *Hrani jih za spomin, če me več kdaj nazaj ne bo* sta omenjeni pomoč Antonije Sternad pri porodu šestih otrok in »zdravilna maža«, ki so jo Sternadovi izdelovali po posebnem receptu.⁴¹ V zborniku je tudi zapis o sinovih Antonije Sternad, od katerih sta bila dva pogrešana med prvo svetovno vojno, tretji pa je bil invalid. »Njuna mama je leta in leta listala in iskala in prebirala biltene z objavljenimi imeni pogrešanih na frontah, da bi zasledila kaj o njiju – a nič.«⁴²

V knjigi *Stodesetkrat o Šoštanju v enem odstavku* je navedeno: »Antonija Sternad (1873–1950) je bila znamenita babica, prva v Šoštanju z opravljeno babiško šolo. Na svet je pomagala 3000–4000 dojenčkom na domovih v Šoštanju in okolici.«⁴³

⁴¹ Poles, *Hrani jih za spomin*, str. 151.

⁴² Prav tam, str. 164.

⁴³ Poles, *Stodesetkrat o Šoštanju*, brez navedenega števila strani.

V knjigi *Kajuh: podobe* je kot babica pri porodu partizanskega pesnika Karla Destovnika leta 1922 navedena Antonija Sternad, »preskušena babica v Šoštanju«. ⁴⁴

Slika 3: Karel Destovnik - Kajuh. Pri njegovem rojstvu v Šoštanju je pomagala babica Antonija Sternad (vir: zasebni arhiv družine Mešič).

V glasilu *Pravica* je v članku, ki poziva ljudi k uporabi strokovne porodne pomoči namesto nestrokovne, Antonija Sternad omenjena kot ena izmed dveh preizkušenih babic v Šoštanju. ⁴⁵

V monografiji *Mesto z vonjem po usnju* je navedeno, da je v Šoštanju od leta 1905 svojo obrt opravljala diplomirana babica Antonija Sternad. Leta 1943 je, čeprav že v letih, še vedno delala. ⁴⁶

V prispevku v reviji *Kronika z naslovom Spominsko gradivo Olge Repnik kot vir za zgodovino Polzele z okolico* je na dveh mestih v opombah omenjena mestna babica Antonija Sternad (roj. Acman) v Šoštanju, ki je bila teta in krstna botra v naslovu omenjeni Olgi Repnik. Njena botra pri rojstvu leta 1906 sta bila Gregor Acman, čevljarski mojster, in Antonija Sternad, tovarniška delavka, žena. ⁴⁷

V *Babiškem vestniku* je Antonija Sternad večkrat omenjena: navedena je na seznamu naročnikov leta 1941, ⁴⁸ v okviru poziva k informiranju Društva diplomiranih babic leta

⁴⁴ Vrbič, Jurkovnik, *Kajuh*, str. 14.

⁴⁵ Društvo diplomiranih babic, *Pravica*, str. 2.

⁴⁶ Aplinc, *Mesto z vonjem po usnju*, str. 148.

⁴⁷ Podpečan, *Spominsko gradivo*, str. 436, 454.

⁴⁸ Naše naročnice in naročniki, str. 11.

1946 o življenjskem statusu in prejemanju časopisa,⁴⁹ leta 1947 na seznamu slovenskih diplomiranih babic,⁵⁰ leta 1948 ob triinštiridesetletnici opravljanja babiškega dela in bližajočem se petinsedemdesetem rojstnem dnevu⁵¹ ter leta 1951, ko je bila objavljena njena osmrtnica.⁵² Izdaje *Babiškega vestnika, glasila slovenskega babiškega društva* so dostopne le v čitalnici NUK, na spletni strani Zbornice zdravstvene in babiške nege Slovenije pa so časopisi od leta 1929 do 1969 dostopni v elektronski obliki.⁵³

⁴⁹ »Pogrešane«, str. 12.

⁵⁰ Babice v Sloveniji, priloga.

⁵¹ 43 let babiškega poklica, str. 1.

⁵² Našim umrlim tovarišicam!, priloga.

⁵³ »Babiški vestnik«.

3 METODOLOGIJA

Pri raziskovalnem delu in oblikovanju pisne naloge sem sledila priporočilom *Raziskovalčevega praktikuma*.⁵⁴ Pri navajanju virov in literature sem upoštevala smernice avtorjem prispevkov revije *Kronika*,⁵⁵ ki je osrednja slovenska revija za lokalno zgodovino. Izdaja jo Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Pri navedbi ustnih virov sem upoštevala napotke dr. Mateje Habinc s predavanja za mentorje dne 7. 12. 2022.⁵⁶ Pri navajanju elektronskih virov sem uporabila orodje za skrajšanje povezav s pomočjo platforme TinyURL, ki vodi do enake internetne strani kot neskrajšan naslov.

3.1 PREGLED ARHIVSKIH VIROV

Po elektronski pošti sem navezala stike z Zgodovinskim arhivom Celje (v nadaljevanju ZAC) in se pozanimala, ali hranijo gradivo o Antoniji Sternad, torej podatke o njenem šolanju, morebitna spričevala, izkaze in druge dokumente. Povprašala sem tudi po virih, ki bi pričali o stanju porodne pomoči na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanja na začetku 20. stoletja. Dogovorila sem se za termin obiska čitalnice arhiva ter dokumente pregledala in preslikala. Med drugim sem našla prošnji Antonije Sternad za subvencijo in nagrado, ki ju je vložila pri mestnem občinskem uradu v Šoštanju.

Muzej Velenje ima v lasti dokument, ki v izvorniku obstaja v ZAC, podatke o družini Antonije Sternad pa sem iskala v kopijah zapisnikov duš župnije sv. Mihaela pri Šoštanju. Na osnovi opombe v zapisniku duš sem v poročni knjigi župnije sv. Marjete Antiohijske na Polzeli našla vpis njene poroke.

Pri Arhivu Republike Slovenije, Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Pokrajinskem arhivu Maribor in Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu sem prek elektronske pošte poizvedela o razpoložljivosti zgoraj omenjenega gradiva. V Arhivu Republike Slovenije so pojasnili, da so to gradivo odstopili Zgodovinskemu arhivu Ljubljana, tam pa danes hranijo le diplome in priznanja z babiške šole od leta 1955 do 1981. V Pokrajinskem arhivu Maribor za zdaj ni bilo najdenih podatkov.

⁵⁴ Povše, *Raziskovalčev praktikum*, str. 38.

⁵⁵ »Kronika«.

⁵⁶ *Predavanje za mentorje: O raziskovalnih nalogah mladih*, 7. 12. 2022.

Gradivo o Antoniji Sternad hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu: v reverzu za štipendijo in nekaj evidencah sem našla podatke o njenem izobraževanju ter vpis datuma, ko je pridobila diplomu babice.

3.2 IZPISOVANJE PORODOV IZ ROJSTNIH MATIČNIH KNJIG

Najobsežnejši in najzahtevnejši del raziskave sta pregled in obdelava rojstnih in krstnih knjig župnije sv. Mihaela pri Šoštanju, ki je še v prvi polovici 20. stoletja obsegala Šoštanj, Družmirje, Lokovico, Skorno, Florjan, Topolšico, Ravne in Gaberke. Časovno sem se omejila na obdobje od leta 1905, ko je Antonija Sternad začela delati kot strokovno usposobljena babica, do vključno leta 1950, ko je preminila.

Rojstne in krstne knjige so bile v času raziskave dostopne do vključno junija 1921 v elektronski obliki na spletnem portalu Nadškofijskega arhiva Maribor Matricula Online,⁵⁷ kar mi je omogočilo delo na domu. Od junija 1921 knjige zaradi predpisov o varstvu osebnih podatkov še niso bile digitalizirane in jih v izvorniku v fizični obliki hrani matični urad Upravne enote Velenje. Knjige sem lahko pregledovala v času, ko urad ni imel uradnih ur. Postopek pregleda matičnih knjig za obdobje med letoma 1905 in 1950 je trajal od začetka septembra 2022 do konca januarja 2023.

Matične knjige so glavni vir podatkov za mojo raziskavo, saj pri rojstvih vsebujejo rubriko »Babica«, v katero so dosledno vpisovali ženske, ki so pomagale pri porodu. Uporabljena terminologija v matičnih knjigah je »preskušena, skušena, izprašana«, ne pa »diplomirana babica«, kar je bil uradni naziv Antonije Sternad.

Beležila sem zaporedne številke porodov, pri katerih je vpisana babica Antonija Sternad in pri katerih so sodelovale druge strokovno usposobljene babice. Za obdobje od januarja 1912 do junija 1921, ki je zajeto v zadnji digitalizirani matični knjigi, sem izpisala tudi vse druge babice (neizprašane) in število porodov, pri katerih so sodelovale. Tako sem ugotavljala, pri koliko porodih na leto so pomagale izprašane babice, pri koliko porodih neizprašane babice, pri koliko porodih babica Antonija Sternad in v kakšnih razsežnostih se ugotovljeni deleži med seboj razlikujejo. Analizirala sem krajše obdobje, da bi dobila približen vpogled v razmerje, drugače bi bila preglednica preobsežna in nepregledna.

⁵⁷ Matične knjige župnije sv. Mihaela pri Šoštanju, spletna povezava v seznamu arhivskih virov.

Posamezen vpis v rojstno matično knjigo je vseboval tekoče število (zaporedno številko), leto, mesec in dan rojstva otroka, dan krsta, rojstni kraj, ime krščenca, podatke o veri in spolu, informacije o starših, botrih, duhovniku, ki je otroka krstil, in babici oz. pomočnici pri porodu, ki je porodnici asistirala.

Nortlaufende Nr. Tekoče število	Jahr, Monat und Tag der Geburt Leto, mesec in dan rojstva 1906		Tag der Taufe Dan krsta	Geburtsort Rojstni kraj	Eins-Nr. His.-štev.	Name der Getauften Ime krščencev		Relig. Vera	Geschl. Spol
						Kathol. katol.	Protest. protest.	Männl. moški	Weibl. ženski
Eltern, Stand — Starši, stan			Patzen — Botri		Der taufende Priester		Gebanme		
Vater — Oče		Mutter — Mati		Name, Stand und Wohnort Ime, stan in bivališče		Duhoven, ki je krstil		Babica	

Slika 4: Kategorije za posamezen vpis rojstva v matično knjigo na primeru iz leta 1906. Zaslonski posnetek, izrez (vir: Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1897–1911, str. 205).

Obrazec se je v različnih obdobjih spreminjal, kategorija »babice« pa je ostala. Vpise, ki so bili pogosto nečitljivo zapisani, so v slovenskem jeziku (in v nemščini med prvo svetovno vojno) naredili župniki. Med nemško okupacijo je bil od avgusta 1941 do vključno maja 1945 uveden drugačen sistem zapisovanja rojstev civilnega matičnega urada v Šoštanju. Vpisi so v nemškem jeziku, zato mi je pri prevodih pomagala mentorica. Od leta 1945 so v rojstne matične knjige vpisovali rojstva matičarji v slovenskem jeziku.

V excelu sem oblikovala tri preglednice, in sicer najpodrobnejšo za babico Antonijo Sternad, dve nekoliko manj podrobni pa za strokovno usposobljene babice ter neizprašane babice.

Pri prvi preglednici, ki zadeva babico Antonijo Sternad, sem v vertikalni stolpec na skrajni levi vpisala letnice od 1905 do 1950, v druge, ki so mu sledili, pa imena krajev šoštanjske župnije. V vrstice sem vpisovala zaporedne številke vpisov porodov iz rojstnih in krstnih knjig – zanimalo me je število porodov, ki so bili izvedeni v določenem letu, pri koliko porodih od teh je pomagala babica Antonija Sternad v posameznem kraju župnije in delež porodov, ki so ji pripadli na leto.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	
1		Zaporedna številka poroda v kraju glede na Rojstno in krstno knjigo									Skupaj	Vsi rojeni	Delež (%)
2	Leto	Šoštanj	Družmirje	Lokovica	Skorno	Florijan	Topolšica	Ravne	Gaberke				
	1940	6, 7, 27, 31, 44, 52a, 60, 61, 62, 70, 77, 83, 93, 95, 99, 104, 107, 109, 110, 112, 116	71, 80	9, 16, 45, 57, 65, 69	18, 46, 52b, 68, 111	32, 58	1, 5, 24, 26, 40, 114	8, 38, 55, 86	14, 72, 108				
3													
4		21	2	6	5	2	6	4	3	49	117	41.88	

Slika 5: Del preglednice z vpisi porodov, ki jih je opravila Antonija Sternad v posameznem letu in kraju. Zaslonski posnetek, izrez.

Druga preglednica priča o dejavnosti drugih strokovno usposobljenih babic, ki so prav tako delovale na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju, in šoštanjskega zdravnika dr. Lichteneggerja med letoma 1905 in 1950. Razvrstila sem njihove priimke po abecednem redu za lažjo obravnavo podatkov ter jim nato pripisala zaporedno številko vpisa poroda; v stolpcu na skrajni levi je torej številka, za to sem v vrstico navedla še priimek in ime ter naslov stalnega prebivališča babice. V slednjo sem vpisovala zaporedne številke porodov iz rojstne in krstne knjige, ki so glede na leta razdeljeni v stolpce.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J		
1		Podatki o babici									Skupaj	
2	Št.	Priimek, ime	Naslov	Leto in zaporedna številka poroda glede na Rojstno in krstno knjigo							1910	
				1905	1906	1907	1908	1909				
	1	Pretner Terezija	Šoštanj 83	56, 63, 74, 83, 87, 95, 99, 112, 113, 114, 133, 136, 154, 164	3, 9, 18, 20, 26, 28, 32, 33, 45, 47, 53, 53, 55, 56, 59, 65, 66, 67, 70, 74, 75, 76, 77, 80, 85, 90, 92, 97, 100, 103, 107, 109, 110, 116, 119, 122, 126, 127, 131, 137, 144, 145, 152, 156, 160, 165, 168	1, 4, 7, 10, 11, 18, 19, 20, 23, 44, 50, 51, 54, 57, 60, 61, 64, 65, 74, 77, 87, 90, 93, 95, 97, 100, 104, 111, 112, 114, 119, 120, 132, 133, 135, 138, 140, 141, 142	1, 4, 10, 15, 26, 29, 35, 50, 56, 112, 115, 116, 121, 122, 123, 131, 136, 150, 155, 160, 162, 163, 164, 165	1, 2, 7, 8, 12, 17, 21, 22, 25, 32, 35, 37, 41, 47, 55, 64, 65, 69, 74, 76, 85, 89, 90, 91, 95, 98, 101, 102, 103, 108, 112, 114, 117, 125, 127, 132, 147, 149, 156, 160, 162, 163, 164, 165	2, 6, 15, 21, 23, 26, 31, 32, 34, 39, 43, 52, 55, 56, 59, 62, 64, 78, 79, 82, 84, 98, 99, 101, 105, 106, 108, 112, 116, 119, 121, 131, 132, 135, 139, 140			
3												
4				14	44	31	17	43	36	154		

Slika 6: Del preglednice z vpisi porodov, ki so jih opravile izprašane babice v določenem letu. Zaslonski posnetek, izrez.

Tretja preglednica priča o dejavnosti priložnostnih pomočnic pri porodu. Kronološko obsega zadnjo dostopno digitalizirano rojstno in krstno knjigo, in sicer obdobje med letoma 1912 in 1921. Enako kot pri prejšnji preglednici sem neizprašane babice oštevilčila; v prvem stolpcu z leve je njihova številka, sledita priimek in ime, nato naslov stalnega prebivališča ter zatem okupacija oz. družbeni status. Vpisi zaporednih številke porodov iz matične knjige so prav tako strukturirani enako kot v preglednici, namenjeni izprašanim babicam.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	
1	Babice				Leto in zaporedna številka poroda glede na Rojstno in krstno knjigo											Skupaj
2	Št.	Priimek, ime	Naslov	Okupacija oz. družbeni status	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921		
3	1	Anželak Terezija	Pusta gora v župniji Podgorje	Gostača	1										1	

Slika 7: Del preglednice z vpisi porodov, ki so jih opravile neizprašane babice v posameznem letu. Zaslonski posnetek, izrez.

3.3 POGOVORI Z INFORMATORJI

Mojca Čebul ima v lasti nekaj starih fotografij ter kratke beležke spominov iz leta 2001, ki jih je dobila od vnučkinje Antonije Sternad, Ane Naraks (roj. Sternad). Po najinem pogovoru me je napotila k drugim informatorjem, ki bi se morda še spomnili babice Antonije Sternad, z mentoričino pomočjo sem se pozanimala še, kateri so najstarejši Šoštanjčani, ki bi spadali v to kategorijo, in navezala stik z njimi.

Dogovorila sem se za obisk na njihovem domu oz. v domu za starejše občane pri sedmih informatorjih. V ta namen sem si pripravila izhodiščna vprašanja in oporne točke, ki so mi bile v veliko pomoč med pogovori z njimi. Navedene so v Prilogi C. Na podlagi tega, kako je bil informator seznanjen s tematiko, sem mu zastavljala še druga podobna vprašanja in podvprašanja. Vsakega od njih sem prosila za morebitne fotografije ali predmete, ki so pripadali babici Antoniji Sternad, vendar nihče od njih omenjenih stvari ni imel v lasti.

V beležko ali na list z izhodiščnimi vprašanji sem si zapisovala nekatere zame zanimive podatke in spomine, pogovore sem s predhodnim soglasjem vsakega informatorja tudi zvočno snemala s telefonom. Njihovo vsebino sem pozneje arhivirala v svoj računalnik in pretipkala.

Ena od informatork se je iz Šoštanja preselila, zato sem jo poklicala po telefonu in zapisala kratek povzetek najinega pogovora. Naknadno mi je po pošti poslala kopijo svojega rojstnega lista z navedbo, da je pri njenem porodu pomagala babica Antonija Sternad.

Dva informatorja sta mi zapisane spomine poslala po elektronski pošti. Vzpostavila sem še telefonski stik s pravnukoma Antonije Sternad, od katerih mi je Igor Naraks prijazno pomagal s pojasnili in mi po elektronski pošti poslal nekaj svojih fotografij.

Na seznam informatojev sem uvrstila tudi pet informatork, s katerimi nisem navezala stikov, saj so že pokojne. Pri porodih njihovih otrok je pomagala Antonija Sternad. Vključila sem neobjavljene podatke iz zvočnih zapisov pogovorov med njimi in mentorico iz leta 2010, ki jih hrani mentorica v osebni arhivu.

V rezultatih sem zapisala le posamezne izjave informatorjev, povzetki pogovorov z njimi so navedeni v Prilogi E.

3.4 TERENSKO DELO

Natančneje sem se pozanimala, kje je Antonija Sternad prebivala, in primerjala lokacije na fotografijah, tlorisih in zemljevidih Šoštanja v času njenega življenja z današnjim Šoštanjem. Ko sem opredelila lokacijo, sem si šla ogledat predvideno mesto »Sternadove hiše« oz. stavbo, ki zdaj stoji tam.

S pomočjo iskalnika grobov na spletni strani pokopališča Podkraj⁵⁸ sem poiskala grob Antonije Sternad in ga 29. decembra 2022 v okviru raziskave obiskala.

⁵⁸ »Komunalno podjetje Velenje«.

4 REZULTATI

4.1 ŽIVLJENJE IN DELO BABICE ANTONIJE STERNAD

Antonija Sternad, z dekliškim priimkom Acman, se je rodila 23. aprila 1873 Gregorju Acmanu in Luciji Acman (roj. Mak).⁵⁹ Kot kraj rojstva je naveden Trg Šoštanj 67. Pri njenem rojstvu je pomagala Ana Mak, ena od dveh tamkajšnjih izprašanih babic.⁶⁰

Antonija se je 5. februarja 1894 na Polzeli⁶¹ poročila z Matevžem Sternadom iz Braslovč (roj. 19. septembra 1861),⁶² takratnim hišnim služabnikom, ki je bil pozneje zaposlen kot tovarniški delavec. Ob poroki so bili njeni starši že mrtvi.⁶³ Na naslovu Trg Šoštanj 74 so se jima rodili trije sinovi: Rudolf (18. aprila 1894),⁶⁴ Anton (21. julija 1896)⁶⁵ in Alojzij (14. junija 1898).⁶⁶ Pri rojstvu prvih dveh je pomagala zgoraj omenjena strokovno usposobljena babica Ana Mak, pri rojstvu Antona pa Ana Mazej, krojačeva žena.

V prvi svetovni vojni sta bila Rudolf in Anton razglašena za pogrešana, Alojzij pa se je vrnil domov s hudo poškodovano nogo.⁶⁷ Po moževi smrti zaradi posledic kapi (»mrtvoud«) je Antonija Sternad 4. marca 1923 ovdovela.⁶⁸ Sin Alojzij se je 17. avgusta 1921 poročil z Marijo Drobež ter z njo imel štiri hčere: Olgo (roj. 21. maja 1922), Adelo (roj. 1. novembra 1923), Marto (roj. 9. julija 1927) in Ano Alojzijo (roj. 16. junija 1929).⁶⁹

⁵⁹ *Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1868–1885*, zap. št. 65, str. 88.

⁶⁰ Poles, O sodniku, str. 9.

⁶¹ *Poročna knjiga župnije sv. Marjete Antiohijske na Polzeli 1876–1902*, str. 91.

⁶² *Zapisnik duš sv. Mihaela pri Šoštanju 1916–1924*, h. št. 13.

⁶³ *Poročna knjiga župnije sv. Marjete Antiohijske na Polzeli 1876–1902*, str. 91.

⁶⁴ *Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1885–1997*, zap. št. 44, str. 253.

⁶⁵ *Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1897–1911*, zap. št. 84, str. 318.

⁶⁶ Prav tam, zap. št. 65, str. 11.

⁶⁷ Igor Naraks, 3. 2. 2023.

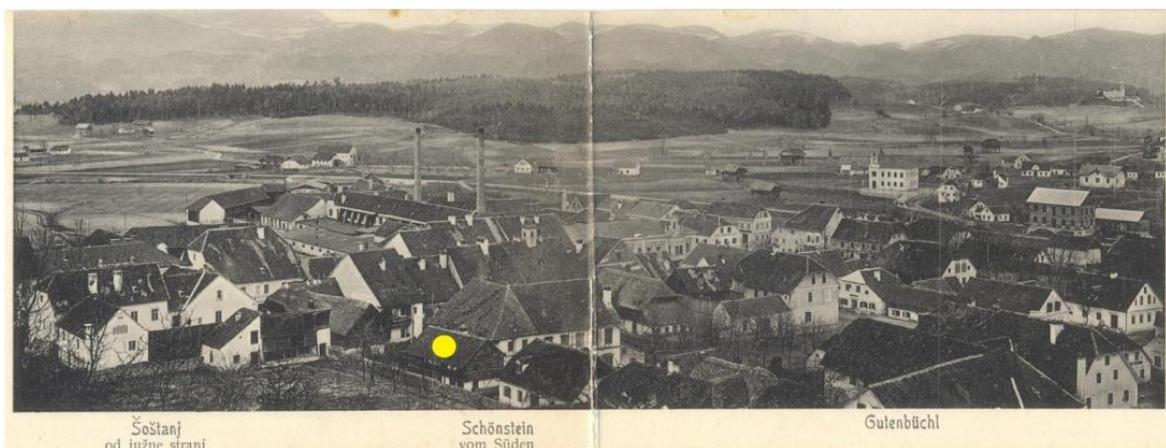
⁶⁸ *Mrtvaška knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju od leta 1906 do 1928*, str. 286.

⁶⁹ *Zapisnik duš sv. Mihaela pri Šoštanju 1916–1924*, h. št. 13.

Slika 8: Sinova Antonije Sternad, ki naj bi ostala pogrešana na ruski fronti v prvi svetovni vojni (foto: Vidrih, Šoštanj, vir: zasebna zbirka Mojce Čebul).

Antonija Sternad je z družino živela v Šoštanju na hišni številki 13,⁷⁰ pozneje Levstikovih cesti 1.⁷¹

Slika 9: Panorama mesta Šoštanj na razglednici z začetka 20. stoletja. Označena je hiša, v kateri je živela Antonija Sternad (vir: »Razglednice Šoštanja«).

⁷⁰ Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1905–1911.

⁷¹ Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju od 1929 do 1932.

Slika 10: Levo: Antonija Sternad s snaho (desno) in vnukinjami pred svojo hišo v Šoštanju. Desno od balkona je viden del majhne table z napisom »Antonija Sternad, babica«. Desno: Približno na mestu porušene Sternadove hiše zdaj stoji stavba Občine Šoštanj (vir: zasebna zbirka Mojce Čebul, foto: Jedrt Poles, december 2022).

13. marca 1905 je Antonija Sternad kot šolarka cesarsko-kraljeve ustanove za izobraževanje babic podpisala reverz za podporo štajerskega deželnega odbora v višini 120 kron, ki bi ji omogočil obiskovanje letnega šestmesečnega tečaja babištva. S tem se je obvezala, da bo po pridobitvi diplome najmanj pet let opravljala babiško delo na Štajerskem, sicer pa vrnila celoten znesek.⁷² Pridobila je štipendijo in 29. julija 1905 diplomirala v Ljubljani. Leta 1905 je v matičnih knjigah že vpisana kot izprašana babica pri porodih.⁷³ Tri mesece je na Polzeli pred poroko živela kot najemnica,⁷⁴ potem se je preselila v Šoštanj.⁷⁵

Leta 1933 je prosila mestni občinski urad v Šoštanju, da se ji priznata subvencija in nagrada za leti 1931 in 1932. Prošnjo je ponovno vložila čez eno leto, torej leta 1934; »... da se jo nastani kot občinsko babico združene zdravstvene občine Šoštanj s honorarjem 220 Din mesečno.«⁷⁶ Na dokumentih sta tudi njen žig in lastnoročni podpis.

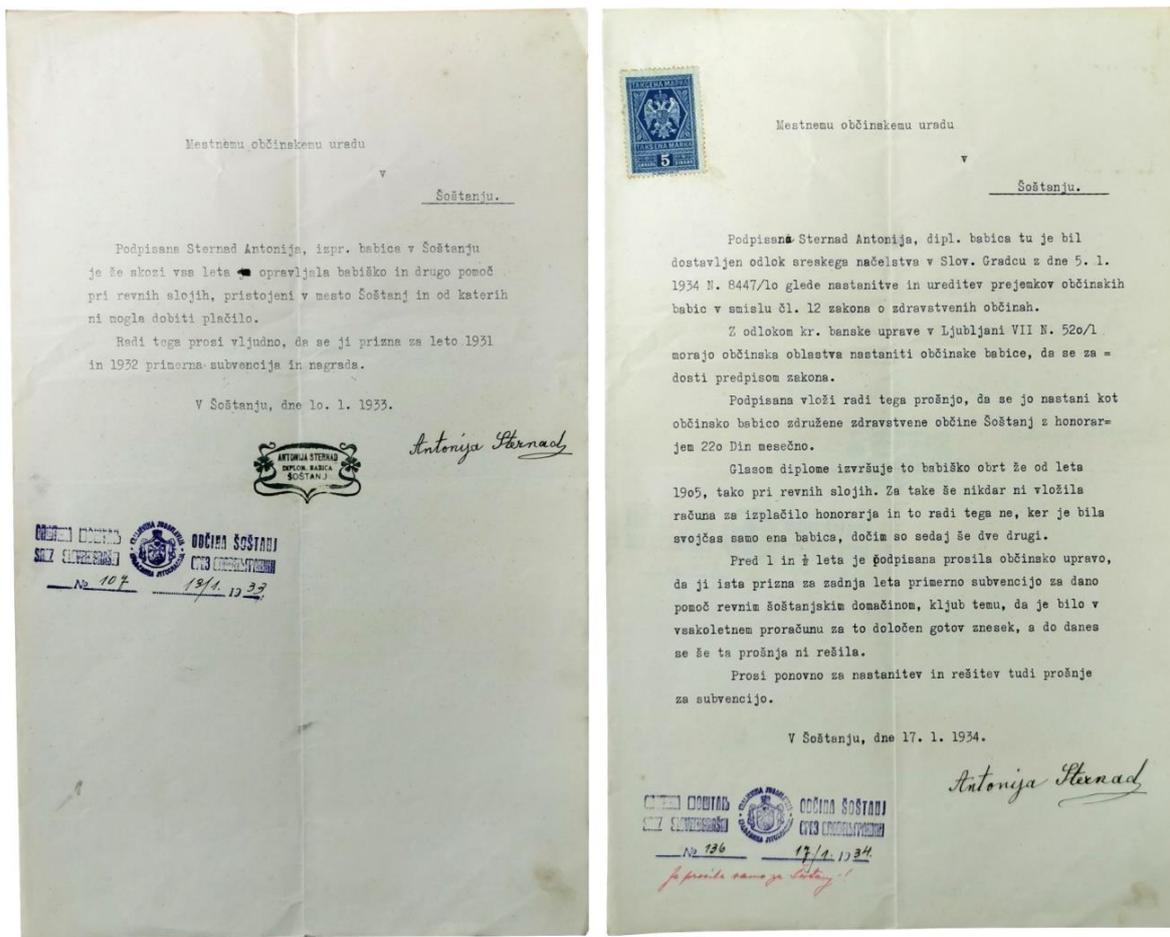
⁷² StLA *Landschaftliches Archiv Verträge*, št. 858. Reverz. Dopis StLA, ABT03-LA-25493/2023-3. Prevod iz nemščine: Rok Poles.

⁷³ *Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1905–1911*, zap. št. 106, str. 194.

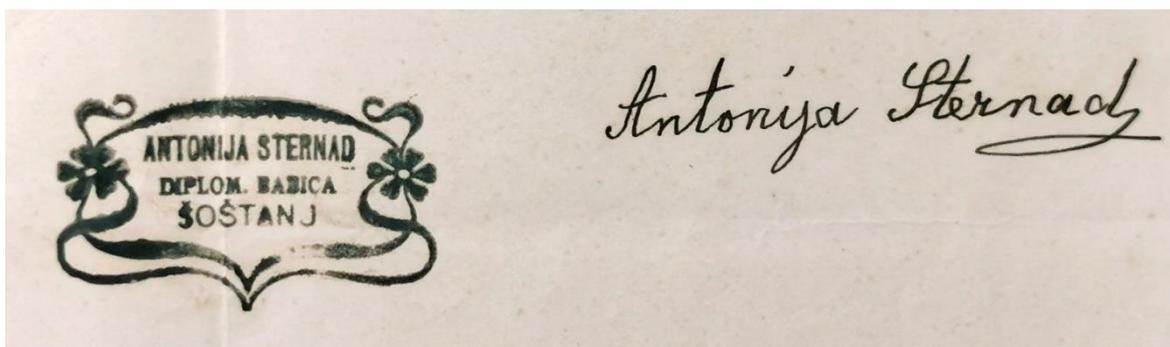
⁷⁴ *Poročna knjiga župnije Polzela 1876–1902*, str. 91.

⁷⁵ StLA *Handschriftensammlung Bürgergasse*, XXII, št. 6. Opis babic. Protokol sprememb iz leta 1905. Prevod iz nemščine: Rok Poles.

⁷⁶ Antonija Sternad, prošnja za delo občinske babice in prošnja za subvencijo, SI/ZAC/0060/031/00003.

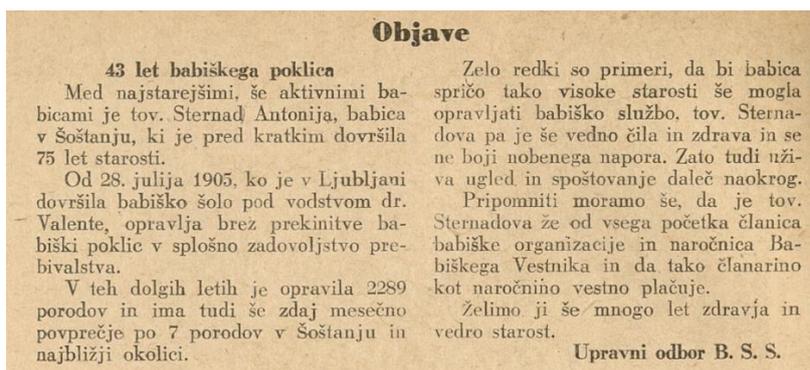
Slika 11: Prošnji Antonije Sternad za dodelitev subvencije in nagrade iz leta 1933 ter za nastanitev kot občinske babice iz leta 1934 (vir: SI_ZAC/0060/031/00003, Antonija Sternad).

Slika 12: Žig in podpis Antonije Sternad s prošnje za dodelitev subvencije in nagrade iz leta 1933 (vir: SI_ZAC/0060/031/00003, Antonija Sternad).

Slika 13: Levo: Antonija Sternad kot botra vnukinji Ani na poti v cerkev sv. Mihaela pri Šoštanju. V ozadju mesto Šoštanj z graščino Turn in Pustim gradom. Fotografirano v 30. letih. 20. stoletja. Desno: Antonija Sternad z otrokom (vir: zasebna zbirka Mojce Čebul).

Slika 14: Sestavek o Antoniji Sternad s kratkim povzetkom njenega dela. Zaslonski posnetek, izrez (vir: Babiški vestnik, 1948, št. 11).

Antonija Sternad je babiški poklic opravljala še v visoki starosti in celo nekaj mesecev pred smrtjo 13. septembra 1950. Umrila je v slovenjgraški bolnišnici zaradi zloma stegneničnega vratu.⁷⁷ Zadnjič je pri porodu pomagala 23. avgusta 1950.⁷⁸ Sprva je bila pokopana na pokopališču ob cerkvi sv. Mihaela pri Šoštanju, kjer sta bila na nagrobniku navedena tudi njena pogrešana sinova. Grobovi so bili zaradi rušenja župnijske cerkve sv. Mihaela pri Šoštanju prekopani na pokopališče v Podkraj pri Velenju (odsek B, vrsta 026, grob 012), s to razliko, da na nagrobniku ni več napisanih imen njenih pogrešanih sinov.⁷⁹

⁷⁷ Informacija matičnega urada Upravne enote Slovenj Gradec, ustno sporočilo, 26. 1. 2023.

⁷⁸ *Rojstna knjiga Šoštanj od 1945 do 1986*, zap. št. 29, str. 97.

⁷⁹ Igor Naraks, 4. 2. 2023.

4.2 SPOMINI NA ANTONIJO STERNAD

Številni informatorji so ob omembi babice Antonije Sternad skoraj dobesedno izjavili: »Vse nas je una na svet spravla,«⁸⁰ zato sem tako naslovlila raziskovalno nalogo. V tem stavku sta zajeta njeno poslanstvo in prispevek, saj je v resnici pomagala na svet številnim otrokom iz Šoštanja in okoliških vasi, ki so se rodili doma.

Takrat tudi niso rekli, da »štorklja nosi dojenčke«, temveč so rekli, da jih prinaša Sternadova (menda v svoji zdravniški torbi, v kateri je imela pripomočke za porod).⁸¹ Ko je nekoč babica že osmič ali devetič prišla na porod k mami informatorke Marije Janežič, ji je ta kot deklica rekla: »Vi pa nežite otroke nosit, ko nas je že tk zadost!«⁸²

Antonija Sternad je običajno pomagala pri porodih vseh otrok v družini, saj so je bili navajeni: »Bila je pri vseh porodih naše mame – mislim, da pri vseh devetih.«⁸³ Informatorka Marta Červ je povedala: »Pri enih je štirinajst njihovih otrok rodila.«⁸⁴

Antonije Sternad se spomnijo kot visoke, močne ženske, vedno preprosto oblečene in lepo urejene. Nosila je dolgo, temno krilo, visoke čevlje in plašč ali pelerino. Za porod si je naredila bel predpasnik, ki si ga je zavezala na hrbtu.⁸⁵ Po naravi je bila zelo prijazna, skrbna, dobra, vendar odločna; kar je rekla, je moralo veljati.⁸⁶

Od hvaležnih porodnic plačila ni sprejemala in si za pomoč ni obetala ničesar v zameno.⁸⁷ Poskrbela je za izobrazbo svojih otrok in vnukinj.⁸⁸ Tudi sama je bila zelo razgledana, v lasti je imela veliko strokovne literature z babiško oz. medicinsko tematiko.⁸⁹

⁸⁰ Čebul, Mojca, 13. 10. 2022, Červ, Marta, 16. 11. 2022, Petanjek, Fanika, 2010, Setinšek, Marta, 25. 10. 2022, Težak, Jožefa Angela, 2010, Zaveršnik, Ivan, 11. 11. 2022.

⁸¹ Jamnik, Malvina, 11. 11. 2022, Janežič, Marija, 12. 11. 2022.

⁸² Janežič, Marija, 12. 11. 2022.

⁸³ Janežič, Marija, 12. 11. 2022.

⁸⁴ Červ, Marta, 16. 11. 2022.

⁸⁵ Janežič, Marija, 12. 11. 2022, Jamnik, Malvina, 11. 11. 2022, Kac, Štefanija, 2010, Napotnik, Marta, 2010, Zaveršnik, Ivan, 11. 11. 2022.

⁸⁶ Petanjek, Fanika, 2010.

⁸⁷ Kac, Štefanija, 2010.

⁸⁸ Naraks, Igor, 3. 2. 2023.

⁸⁹ Naraks, Igor, 3. 2. 2023.

Ni pomagala samo ženskam pri porodu, temveč tudi otrokom in odraslim z najrazličnejšimi zdravstvenimi težavami:⁹⁰ »Je veliko vedela, so jo ljudje vse sorte spraševali.«⁹¹

Številni informatorji se spomnijo »Sternadove maže«, gostega rumenega mazila, ki ga je kuhala iz čebeljega voska, kafe in zdravilnih zelišč ter ga uporabljala za nanašanje na rane, ureznine, udarnine itd. Recepta ni izdala nikomur.⁹² Med ljudmi je veljalo splošno prepričanje: »To bo pa treba kr s Sternadovo mažo namazat, pa bo dober.«⁹³

Nekateri domačini se spomnijo, da je njena družina izvirala iz Belih Vod, pripovedujejo pa tudi o tragični usodi dveh sinov Antonije Sternad, ki naj bi bila pogrešana na ruski fronti med prvo svetovno vojno, in nikoli ni izvedela, kaj se je z njima zgodilo.⁹⁴ Tretji sin, Alojzij, naj bi se vrnil domov s prestreljeno nogo,⁹⁵ ki so mu jo v Gradcu hoteli amputirati, pa Antonija Sternad tega ni dovolila. Z nanašanjem »Sternadove maže« in prevezovanjem mu je nogo zacelila, tako da jo je še vedno lahko uporabljal, vendar v omejenem obsegu.⁹⁶ Alojzijeve žena Marija je skrbela za pranje perila, rjuh in plenice ter vsak dan kuhala govejo juho za babico, da si je po napornem delu nabrala moči.⁹⁷

Sternadove hiše ob cesti v Šoštanju se spomnijo kot nizke, spodaj zidane in zgoraj lesene.⁹⁸ Na pročelju je bila pritrjena tablica z napisom: »Antonija Sternad, babica«.⁹⁹

Informatorjem je Antonija Sternad ostala v spominu kot zelo ugledna meščanka.¹⁰⁰ Pripovedovali so, da je bila »za pol zdravnika«, saj je pomagala tudi pri zdravljenju drugih bolezni.¹⁰¹

⁹⁰ Čebul, Mojca, 13. 10. 2022, Napotnik, Marta, 2010, Plaznik, Karolina, 2010, Petanjek, Fanika, 2010, Setinšek, Marta, 25. 10. 2022, Šmon, Marija, 20. 11. 2022.

⁹¹ Zaveršnik, Ivan, 11. 11. 2022.

⁹² Čebul, Mojca, 13. 10. 2022, Napotnik, Marta, 2010, Naraks, Igor, 3. 2. 2023, Petanjek, Fanika, 2010, Setinšek, Marta, 25. 10. 2022.

⁹³ Setinšek, Marta, 25. 10. 2022.

⁹⁴ Čebul, Mojca, 13. 10. 2022, Naraks, Igor, 4. 2. 2023.

⁹⁵ Naraks, Igor, 4. 2. 2023.

⁹⁶ Čebul, Mojca, 13. 10. 2022, Naraks, Igor, 3. 2. 2023.

⁹⁷ Čebul, Mojca, 13. 10. 2022.

⁹⁸ Težak, Angela Jožefa, 2010.

⁹⁹ Kac, Štefanija, 2010, Naraks, Igor, 8. 2. 2023.

¹⁰⁰ Zaveršnik, Ivan, 11. 11. 2022.

¹⁰¹ Napotnik, Marta, 2010, Petanjek, Fanika, 2010, Šmon, Marija, 20. 11. 2022.

Bila je že stara, vendar je šla vsepovsod, kamor so jo poklicali, le torbe ni mogla več sama nositi.¹⁰² Ljudje so jo spoštovali in jo imeli radi.

Ponjo so hodili na dom – vedno je bila pripravljena pomagati, saj se je zavedala, da porod doma ni enostavna stvar in lahko gre marsikaj narobe.¹⁰³ Pogosto je bilo treba iti ponjo ponoči. Hodila je peš, iz bolj oddaljenih krajev pa so jo prišli iskat s kolesom, vozom, tudi s kočijo.¹⁰⁴

Babica Antonija Sternad se je menda jezila na ženske, ki so med nosečnostjo preveč pojedle. Menila je, da morajo jesti zmerno in kakovostno, ker otrok v njih vzame zase le toliko, kolikor potrebuje.¹⁰⁵

Da bi pospešila razširitev materničnega vratu pri nosečnicah, ki so se prepočasi odpirale, jih je poslala opravljat fizično delo: »Me je nagnala, naj grem drva sekati.«¹⁰⁶ Če se je ženska med nosečnostjo preveč naprezala, je lahko tudi splavila.¹⁰⁷

Informatorke so povedale, da porodnice po babičinih navodilih tik pred porodom niso smele zaužiti hrane. Med rojevanjem jim je babica dajala navodila za dihanje, otroka pa je prestregla v zadnjo, snežno belo rjuho, ki jo je prinesla s seboj od doma.¹⁰⁸ Novorojenčka je okopala, ga povila v štrucu, izročila materi in šla. Takrat so prvi teden po porodu vsak dan kopali dojenčka, kar danes ni praksa. Včasih so babico pri kakšnem porodu že čakali, da je končala, da so jo peljali drugam pomagat.¹⁰⁹

Spomnijo se drugih starih žensk, ki so pomagale pri rojstvu, večinoma pa je bila v Šoštanju in okolici Antonija Sternad, ki je bila strokovno usposobljena. Zgodilo se je, da je včasih sodelovala tudi pri dveh porodih hkrati.¹¹⁰

¹⁰² Červ, Marta, 16. 11. 2022, Kac, Štefanija, 2010.

¹⁰³ Červ, Marta, 16. 11. 2022, Naraks, Igor, 3. 2. 2023.

¹⁰⁴ Červ, Marta, 16. 11. 2022, Zaveršnik, Ivan, 11. 11. 2022.

¹⁰⁵ Goršič, Saša, 23. 1. 2023.

¹⁰⁶ Kac, Štefanija, 2010.

¹⁰⁷ Janežič, Marija, 12. 11. 2022.

¹⁰⁸ Goršič, Saša, 23. 1. 2023.

¹⁰⁹ Kac, Štefanija, 2010, Zaveršnik, Ivan, 11. 11. 2022.

¹¹⁰ Plaznik, Karolina, 2010, Zaveršnik, Ivan, 11. 11. 2022.

Informatorke se spomnijo, da je morala porodnica po porodu piti kurjo juho in si dojenčka takoj pristaviti k prsim.¹¹¹ Poleg juhe je lahko uživala lahke jedi, sadje in zelenjavo pa šele po enem mesecu. Babica je porodnici predpisala počitek, dolg od enega do štirih tednov, in ji v tem času prepovedala gospodinjiti, da se ne bi po nepotrebnem naprezala. Če bi imela v prsih zatrdlino, bi si morala mleko izčrpati in ne z njim podojiti otroka.¹¹² Po treh mesecih dojenja je dojenček že lahko zaužil mešano hrano. Če je imel vetrove, so mu po babičinih priporočilih dali piti kamilični čaj.¹¹³

Nekatere informatorke se spomnijo, da so porodi večinoma potekali brez zapletov. Če je šlo kaj narobe, je babica Antonija Sternad poslala po dr. Medica, ki naj bi ga tudi učila in uvajala v porodništvo. Sodelovala je še z dr. Lichteneggerjem, ki je deloval kot zdravnik v Šoštanju že pred prvo svetovno vojno.¹¹⁴

Kot babica je bila Antonija Sternad zraven skoraj pri vsakem krstu, velikokrat tudi pri vpeljevanju,¹¹⁵ posebnem obredu, ko je ženska po porodu spet lahko stopila v cerkev. Na slovesno kosilo po vpeljevanju je družina informatorke Jožefe Angele Težak povabila tudi Antonijo Sternad, babico in sosedo, s katero so se dobro razumeli. Ko so na mizo prinesli hrano, je po informatorkini pripovedi babica vstala in obrnila pladenj z mesom tako, da so bili najboljši kosi pred njo. O tem dogodku so se potem šalili, češ: »Smo se smejali; si je poiskala ta boljše meso.«¹¹⁶

Vsi informatorji se spomnijo Antonije Sternad kot starejše gospe, ki je do smrti opravljala babiški poklic. Nekateri menijo, da je umrla zaradi sepse, drugi, da zaradi tromboze, tretji pa, da zaradi pljučnice, ki jo je dobila po poškodbi, ko je na poti domov s poroda nesrečno padla.¹¹⁷

¹¹¹ Čebul, Mojca, 13. 10. 2022, Goršič, Saša, 22. 1. 2023, Pirečnik, Alojzija, 25. 10. 2022, Plaznik, Karolina, 2010.

¹¹² Plaznik, Karolina, 2010.

¹¹³ Čebul, Mojca, 13. 10. 2022.

¹¹⁴ Kac, Štefanija, 2010.

¹¹⁵ Težak, Jožefa Angela, 2010, Plaznik, Karolina, 2010.

¹¹⁶ Težak, Jožefa Angela, 2010.

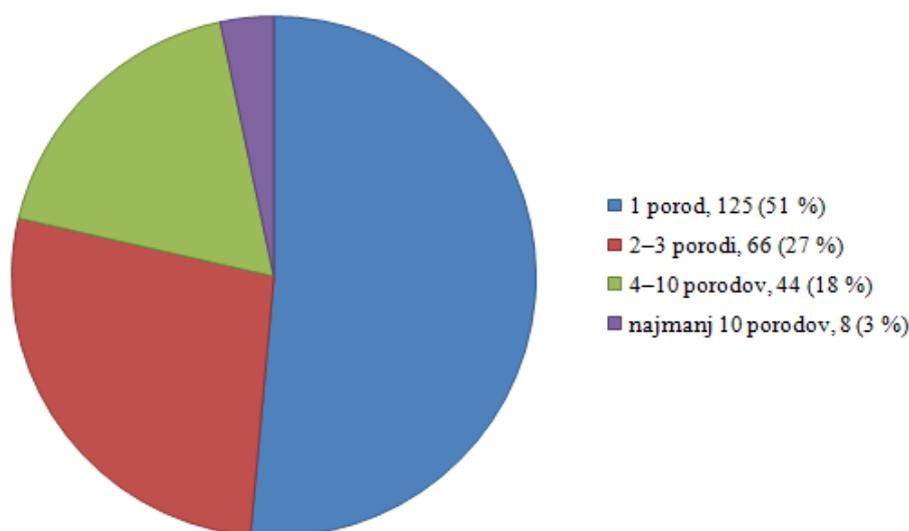
¹¹⁷ Čebul, Mojca, 13. 10. 2022, Naraks, Igor, 3. 2. 2023, Plaznik, Karolina, 2010.

4.3 REZULTATI PREGLEDA ROJSTNIH IN KRSTNIH KNJIG

Ugotovila sem, da so bili v obravnavanem obdobju od leta 1905 do vključno 1950 v rojstne in krstne knjige šoštanjske župnije vpisani podatki 6453 rojenih otrok. Med letoma 1905 in 1921 se jih je rodilo 2398, med letoma 1922 in 1950 pa 4055.

Ugotovila sem tudi, da so v tem obdobju ženskam pri porodu na domu pomagale neizprašane babice in strokovno usposobljene izprašane babice. Prvih je bilo med letoma 1912 in 1921 243 – bile so žene posestnikov, kmetice (kmečka hči, kmečka vdova, kmečka žena, posestnica, preužitkarica), kočlarice in najemnice (gostača, kmečka najemnica, najemniška žena, offerca, osebenjka) ter delavke (dekla, kmečka dekla, kmečka delavka, dninarica) in žene delavcev (delavčeva žena, rudarjeva žena, žena tovarniškega delavca). Prihajale so iz krajev župnije sv. Mihaela pri Šoštanju (Šoštanj, Družmirje, Lokovica, Skorno, Florjan, Topolšica, Ravne, Gaberke) ter izven nje (Bele Vode, Gornji Razbor, Lepa Njiva, Mozirske Dobrovlje, Plešivec, Podgorca, Pusta Gora – župnija Podgorje pri Slovenj Gradcu, Sv. Andraž, Sv. Vid pri Zavodnjah, Škale, Veliki Vrh, Velunja).¹¹⁸

Tistih, ki so pri porodu pomagale le enkrat, je bilo 125, tistih, ki so pomagale najmanj štirikrat, pa 52. Po številu porodov so izstopale predvsem Marija Dreu (32), Elizabeta Dobnik (31), Helena Goršek (15), Marija Novak (15) in Marija Tamše (15).

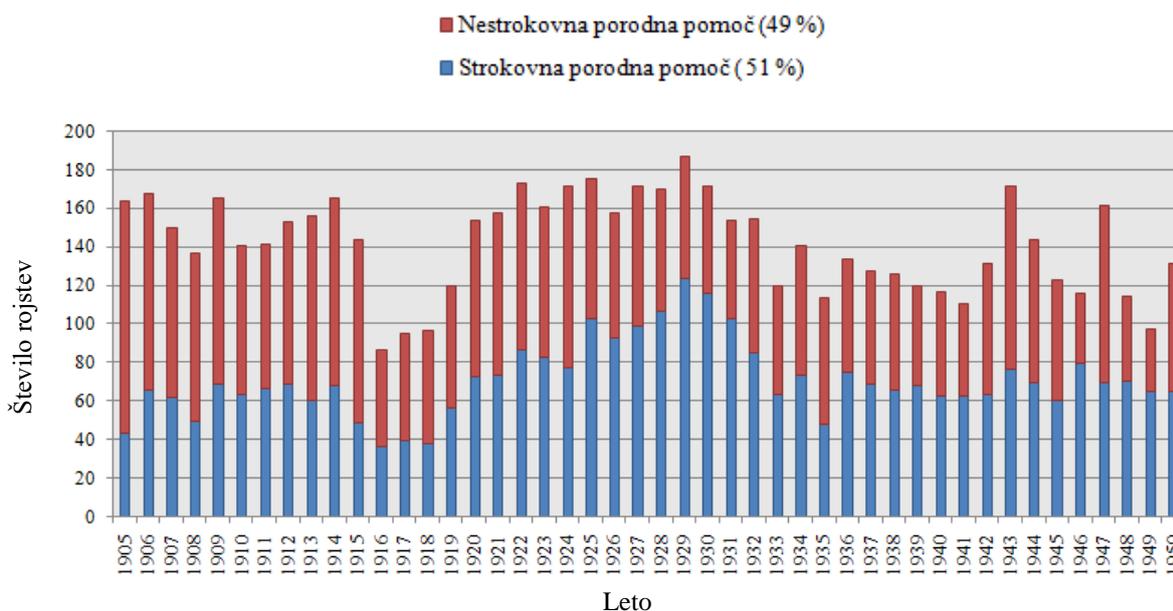

Graf 1: Delež neizprašanih babic glede na število porodov, pri katerih so sodelovale med letoma 1912 in 1921 na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju.

¹¹⁸ *Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1912–1921.*

Poleg Antonije Sternad so po podatkih rojstnih matičnih knjig na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju med letoma 1905 in 1950 delovale druge strokovno usposobljene babice (11): Angela Brišnik, Amalija Brunšek (Družmirje 12), Terezija Gostečnik, Helena Ježovnik, Terezija Pretner (Šoštanj 83), Marija Praznik (Šoštanj 181), Jožefa Primožič (Šmartno ob Paki 29), Karolina Pukl (Šoštanj), Karolina Rudnik (Stara Vas 42), Neža Salecl (Velenje 13) in Amalija Žmavc/Schmautz (Šoštanj 79). Pri zahtevnejših porodih je pomagal šoštanjski zdravnik dr. Hans Lichtenegger, omenjena sta tudi dr. Podlesnik in dr. Medič¹¹⁹.

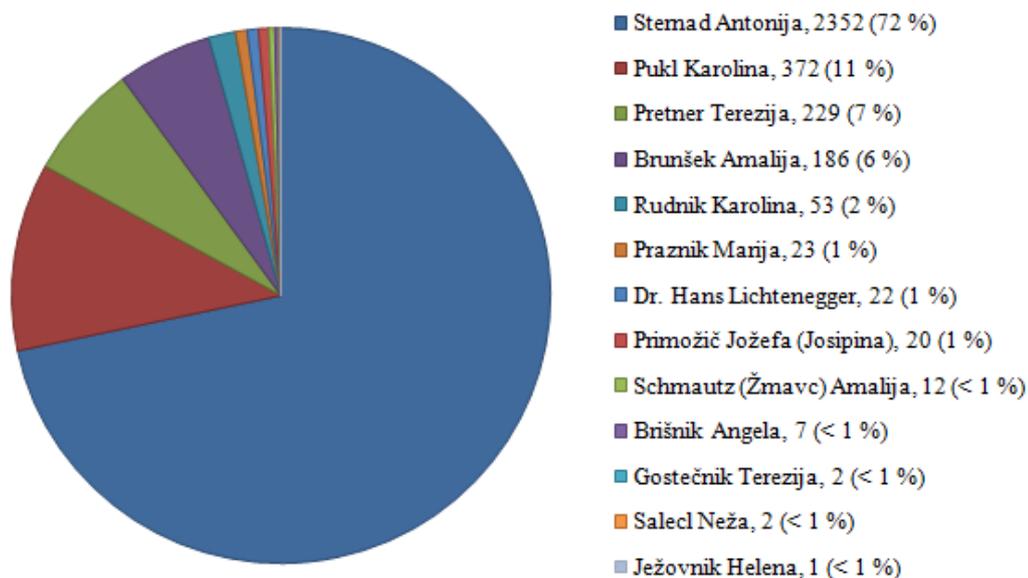
Po analizi podatkov iz preglednic se je pokazalo, da so izprašane babice opravile le malo več porodov kot neizprašane med letoma 1905 in 1950.

Graf 2: Razmerje med številom porodov, opravljenih s pomočjo izprašanih ali neizprašanih babic med letoma 1905 in 1950 na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju.

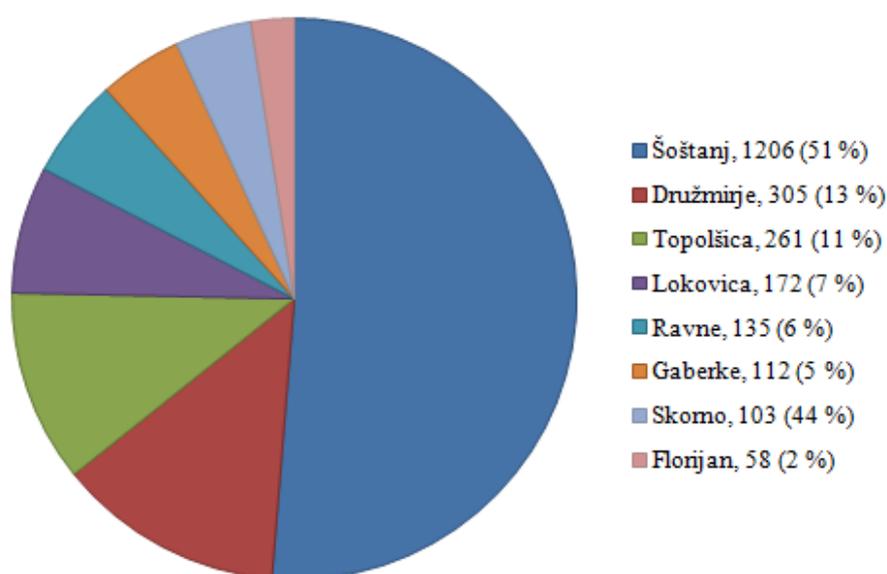
Pri več kot dveh tretjinah porodov, izvedenih s pomočjo strokovno usposobljenih babic, je med letoma 1905 in 1950 pomagala Antonija Sternad.

¹¹⁹ Informatorji ga omenjajo kot dr. Medica, na pokopališču v Podkrajju pa na nagrobniku piše dr. Stane Medič (1898–1966).

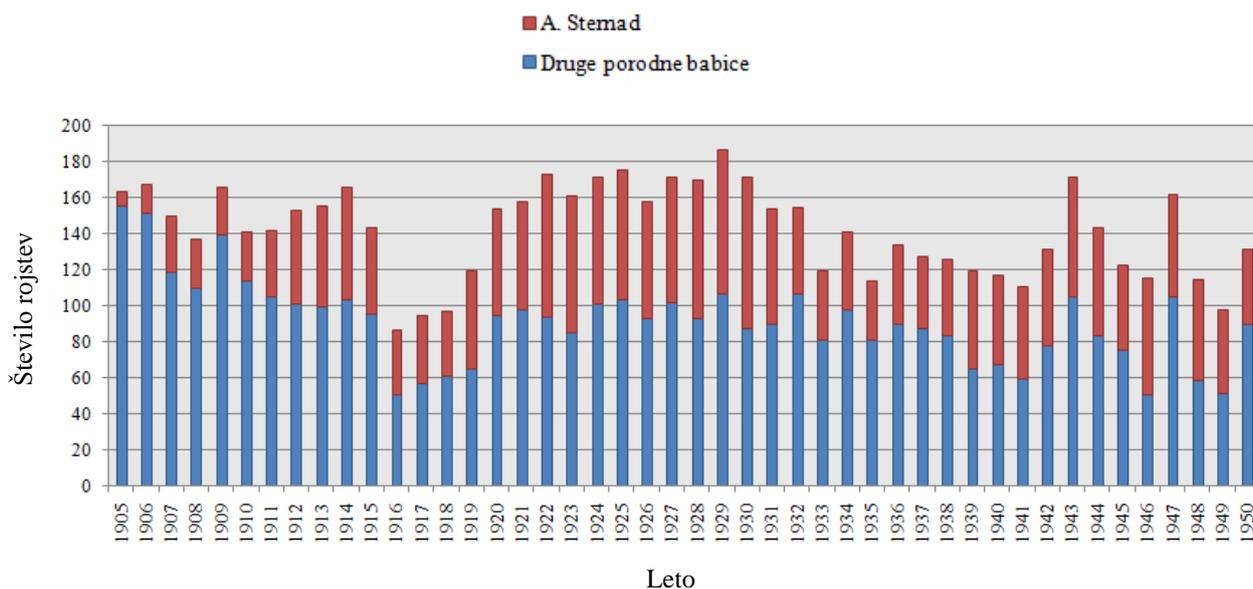
Graf 3: Delež porodov, pri katerih je glede na vse porode, izvedene s strokovno pomočjo, sodelovala določena diplomirana babica ali zdravnik med letoma 1905 in 1950 na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju.

V času svojega delovanja je Antonija Sternad po večini pomagala pri porodih v Šoštanju.

Graf 4: Število porodov, pri katerih je babica Antonija Sternad pomagala v posameznem kraju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju med letoma 1905 in 1950.

Na začetku je babica Antonija Sternad sodelovala pri manj kot 5 odstotkih letnih porodov na domu, leta 1948 pa kar pri 48 odstotkih.

Graf 5: Število porodov, pri katerih je pomagala Antonija Sternad med letoma 1905 in 1950, glede na vse opravljene porode v župniji sv. Mihaela pri Šoštanju.

Antonija Sternad je v petinštiridesetih letih delovanja sodelovala pri 2352 porodih na območju šoštanjske župnije. Pomagala je še v drugih krajih, kot sta npr. Šmartno ob Paki¹²⁰ in Škale.¹²¹

¹²⁰ *Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Martina v Šmartnem ob Paki 1901–1915*, zap. št. 13, str. 179.

¹²¹ *Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Jurija v Škalah 1899–1913*, zap. št. 87, str. 274.

5 RAZPRAVA

Prvo hipotezo, da je Antonija Sternad sodelovala pri številnih porodih otrok na domu, lahko potrdim. Iz grafov, ki sem jih zasnovala na podlagi pridobljenih vpisov zaporednih številnk porodov iz rojstnih in krstnih knjig šoštanjske župnije, je namreč razvidno, da je pomagala pri 2352 od 6453 porodov na domu, kar je približno 37 odstotkov.

Tudi drugo hipotezo, da je bila Antonija Sternad diplomirana babica in je imela diplomo, ki ji je omogočala zakonito in strokovno opravljanje babiškega poklica, lahko potrdim. Četudi mi diplomske listine ni uspelo pridobiti, drugi dokumenti pričajo o njeni izobrazbi (npr. prošnja za subvencijo, napis na njenem žigu in reverz).

Potrdim lahko tudi tretjo hipotezo, in sicer z navedbo, da je službovala na območju župnije sv. Mihaela pri Šoštanju, kar je razvidno iz krajevne opredelitve, navedene v okviru vpisov rojstev, pri katerih je pomagala.

Četrta hipoteza, ki jo opredeljuje kot zaposleno v okviru kolektiva Bolnišnice Topolšica, je ovržena. V dokumentu, v katerem je zaprosila za plačilo subvencije, je navedeno, da je bila nastanjena kot občinska babica in ne kot babica v bolnišnici, ki je bila takrat Državno zdravilišče za zdravljenje tuberkuloze.¹²²

Peta hipoteza je ovržena – Antonija Sternad namreč ni bila prva diplomirana babica v Šoštanju. Pred njo se v rojstnih in krstnih knjigah šoštanjske župnije pojavljajo omembe drugih strokovno izobraženih babic (npr. Terezija Pretner).

Šesto hipotezo, da so na območju Šoštanja in njegove okolice delovale tudi druge babice oz. porodne pomočnice, lahko opredelim kot pravilno. Iz podatkov o babicah, pridobljenih z metodo pregledovanja vpisov porodov v rojstnih in krstnih knjigah šoštanjske župnije, je razvidno, da so v obravnavanem obdobju pri porodih pomagale tudi druge, ne nujno strokovno izobražene ženske in zdravniki.

¹²² Hudales, *Bolnišnica Topolšica*, str. 52 ss.

6 ZAKLJUČEK

V okviru raziskovalne naloge sem raziskovala življenje in delo diplomirane babice Antonije Sternad ter razmerje med strokovno in nestrokovno porodno pomočjo v prvi polovici 20. stoletja v šoštanjski župniji. Tema še ni bila obravnavana. Pregledala in povzela sem dosedanje izbrane objave. Prišla sem do naslednjih ugotovitev:

Pomembni izsledki:

- Do sredine 20. stoletja so se otroci rojevali na domu.
- Antonija Sternad je 29. julija 1905 diplomirala na babiški šoli v Ljubljani, po opravljenem polletnem tečaju babištva, ki ga je organizirala cesarsko-kraljeva ustanova za izobraževanje babic.
- Med letoma 1905 in 1950 je pomagala pri 2352 od 6453 porodov, opravljenih v župniji sv. Mihaela pri Šoštanju, kar predstavlja skoraj 37 odstotkov.
- V rojstni in krstni matični knjigi šoštanjske župnije od leta 1912 do 1921 je pri porodih vpisanih 243 neizprašanih ter 7 izprašanih babic, vključno z Antonijo Sternad in šoštanjskim zdravnikom dr. Lichteneggerjem.

Zanimiva dejstva:

- Rojstva so v matične knjige sprva vpisovali župniki in ne matičarji. Obvezna rubrika pri vpisu rojstva je bila »Babica«, v to rubriko so vpisovali tudi ženske, ki so pri porodu pomagale, čeprav niso bile strokovno usposobljene babice.
- Družina Antonije Sternad (roj. Acman) izhaja iz Belih Vod, družina njenega moža Matevža Sternada pa iz Braslovč.
- Čeprav je živela v Šoštanju, se je 5. februarja 1894 poročila na Polzeli, kjer je predhodno živela tri mesece.
- Leta 1931 je bil naslov Šoštanj 13, kjer so Sternadovi stanovali, zaradi preimenovanja ulic spremenjen v Levstikovo cesto 1.
- Leta 1915 je Antonija Sternad pomagala pri rojstvu mojega pradedka po očetovi strani, Alojza Polanca iz Šoštanja, in leta 1934 pri rojstvu moje prababice po mamini strani, Marije Janežič iz Florjana.

Težave med raziskovanjem:

- Nezanesljivost in pomanjkanje ustnega izročila; informatorji se spomnijo le najmarkantnejših in splošnih stvari o Antoniji Sternad. Žal nisem našla nobene ženske, ki bi ji Antonija Sternad pomagala roditi ali ki bi jo bolj osebno poznala, sem pa imela na razpolago nekaj njihovih neobjavljenih pričevanj iz leta 2010.
- Nekateri župniki so porode v matične knjige vpisovali nečitljivo, v vojnem obdobju mi je povzročala preglavice še sprememba jezika vpisov v nemščino.
- Pomanjkljivi vpisi opredelitve družbenega statusa nekaterih neizprašanih babic.

Ideje za nadaljnje delo:

- Pregled matičnih knjig okoliških župnij (npr. Bele Vode, Zavodnje, Škale) z namenom pridobiti podatke o številu vseh porodov, pri katerih je pomagala Antonija Sternad.
- Pridobitev informacij o njenih sorojencih in njihovih družinah, po možnosti še o moževi družini.
- Iskanje osebnih predmetov Antonije Sternad, povezanih z babištvom (npr. dokumenti, instrumenti, fotografije) v zasebnih arhivih.
- Pregled mrliških knjig, da bi ugotovili, za koliko se je zmanjšal delež umrlih otrok z uveljavljanjem strokovne porodne pomoči.
- Pridobitev splošnih informacij o ostalih šoštanjskih izprašanih babicah in točna opredelitev njihovega delovnega obdobja.
- Oblikovanje članka za strokovno revijo na podlagi raziskovalne naloge in zbranih informacij (z urednikom je dogovorjena objava v zborniku *Šaleški razgledi*, domoznanski zbirki, ki jo izdaja Knjižnica Velenje).

Ugotavljam, da je prispevek Antonije Sternad kot babice neprecenljiv, saj je z vztrajnostjo, zavzetostjo, strokovnostjo in veliko izkušnjami rešila marsikatero življenje, tako otrokovo kot rodničino. Spomini nanjo kot na osebo in na njeno delo dajejo suhoparnim statističnim podatkom in dejstvu poseben čar.

7 POVZETEK

Danes se večina otrok rodi v porodnišnici, še v prvi polovici 20. stoletja pa so ženske rojevale na domu s pomočjo strokovno usposobljenih babic ali priložnostnih pomočnic, kljub prepovedi nestrokovne porodne pomoči od druge polovice 18. stoletja.

V nalogi predstavljam življenje in delo Antonije Sternad, diplomirane babice iz Šoštanja, ki je sodelovala pri številnih uspešnih porodih na domu. Raziskala sem, v kolikšni meri so v prvi polovici 20. stoletja uporabljali strokovno in nestrokovno porodno pomoč v župniji sv. Mihaela pri Šoštanju, ki je takrat obsegala kraje Šoštanj, Družmirje, Lokovica, Skorno, Florjan, Topolšica, Ravne in Gaberke.

Podatke sem iskala v slovenskih arhivih, Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu in pri najstarejših Šoštanjčanih, ki se babice Antonije Sternad spomnijo kot zelo spoštovane v svojem poklicu. Obravnavala sem 6453 vpisov rojstev v matičnih knjigah šoštanjske župnije od leta 1905, ko je Antonija Sternad tam začela delati, do njene smrti leta 1950.

Antonija Sternad je pomagala pri več kot dveh tretjinah porodov, ki so jih opravile strokovno usposobljene babice, in približno 37 odstotkih porodov v šoštanjski župniji v obravnavanem obdobju. Takrat so se zanašali predvsem na neizprašane babice – mazačke, ki jih je bilo več od strokovno usposobljenih babic.

Raziskavo zaključujem v letu 2023, ko mineva 270 let od ustanovitve babiških šol na Slovenskem in 150 let od rojstva diplomirane babice Antonije Sternad.

8 SUMMARY

Today, most children are born in maternity hospitals, but even as late as the first half of the 20th century, women gave birth at home with the help of qualified midwives or untrained assistants (doulas), despite the ban on non-professional birth assistance from the 18th century.

I present the life and work of Antonija Sternad, a qualified midwife from Šoštanj, who participated in many successful home births. I researched the extent to which professional and non-professional childbirth assistance was used in the parish of St. Michael, which included the settlements of Šoštanj, Družmirje, Lokovica, Skorno, Florjan, Topolšica, Ravne and Gaberke.

I found information in Slovenian archives, the Styrian Provincial Archives in Graz and among the oldest residents of Šoštanj, who remember Sternad as highly respected. 6,453 births were recorded in the registers of the Šoštanj parish from 1905, when Antonija Sternad started working there, until her death in 1950.

Antonija Sternad assisted in more than two-thirds of births performed by qualified midwives, and approximately 37 percent of all births in the Šoštanj parish. At that time, people relied mainly on unprofessional midwives who outnumbered professionally qualified midwives.

The research was carried out in 2023, on the eve of the 270th anniversary of the establishment of the first midwifery schools in Slovenia and the 150th anniversary of Antonia Sternad's birth.

9 VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

MV – Muzej Velenje

Zapisnik duš župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1916–1924.

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor (Matricula)

Matične knjige župnije sv. Mihaela pri Šoštanju.

<https://tinyurl.com/2drfhtnx>. Dostop: 27. 12. 2022.

Poročna knjiga župnije sv. Marjete Antiohijske na Polzeli 1876–1902.

<https://tinyurl.com/2p9b5kt6>. Dostop: 8. 2. 2023.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1868–1885.

<https://tinyurl.com/bdhupcyv>. Dostop: 24. 9. 2022.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Jurija v Škalah 1899–1913.

<https://tinyurl.com/2p9fdn2w>. Dostop: 10. 2. 2023.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Martina v Šmartnem ob Paki 1901–1915.

<https://tinyurl.com/mud5wub3>. Dostop: 10. 2. 2023.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1905–1911.

<https://tinyurl.com/mr2wy3fcw>. Dostop: 24. 9. 2022.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1885–1897.

Zap. št. 44, str. 253. <https://tinyurl.com/ycyff8xh>. Dostop: 8. 2. 2023.

Zap. št. 84, str. 318. <https://tinyurl.com/mry6y6nt>. Dostop: 8. 2. 2023.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1897–1911.

<https://tinyurl.com/mr35ez2n>. Dostop: 10. 23. 2022.

Zap. št. 65, str. 11. <https://tinyurl.com/4htuztdc>. Dostop: 8. 2. 2023.

Str. 205. <https://tinyurl.com/3a8v6wxa>. Dostop: 16. 2. 2023.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1912–1921.

<https://tinyurl.com/msk6tcw5>. Dostop: 26. 12. 2022.

Register nesnovne dediščine. <https://tinyurl.com/4aetf64s>. Dostop: 9. 2. 2023.

RS, Upravna enota Slovenj Gradec, matični urad

Mrliška knjiga Slovenj Gradec, vpis smrti za leto 1950. Informacija o vpisu je bila pridobljena ustno 26. 1. 2023.

RS, Upravna enota Velenje, matični urad

Geburtenbuch des Standesamtes Schönstein in der Steiermark von Oktober 1941 bis 30. Dezember 1945.

Mrtvaška knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju od leta 1906 do 1928.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju od leta 1921 do 1928.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju od leta 1929 do 1932.

Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju od leta 1933 do 1941.

Rojstna matična knjiga Šoštanj od leta 1945 do 1986.

Rojstna matična knjiga za Šoštanj naselja od 1945 do 1980.

StLA – Štajerski deželni arhiv v Gradcu

Handschriftensammlung Bürgergasse, XXII, št. 6. Opis babic. Protokol sprememb iz leta 1905.

Landschaftliches Archiv Verträge, št. 858. Reverz. Dopis StLA, ABT03-LA-25493/2023-3, 2. 2. 2023.

ZAC – Zgodovinski arhiv Celje

SI_ZAC/0060/031/00003, Antonija Sternad, prošnja za delo občinske babice in prošnja za subvencijo, 1933 in 1934.

SI_ZAC/0060/017/00079, Zdravstveni odsek za Slovenijo in Istro, prepoved pomoči neizkušeni žensk pri porodih, 1920.

ZASEBNE ZBIRKE

Zasebni arhiv družine Mešič, Šoštanj.

Zasebni arhiv Malvine Kojc, Kamnik.

Zasebna zbirka Mojce Čebul, Šoštanj.

Zasebni arhiv Špele Poles, Velenje.

SLOVARJI IN LEKSIKONI

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1998.

Slovenski etnografski leksikon. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004.

Enciklopedija Slovenije. 1. zvezek. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1987.

LITERATURA

43 let babiškega poklica. *Babiški vestnik: glasilo Društva diplomiranih babic za Slovenijo*, let. 16, 1948, št. 11, str. 1.

Aplinc, Miran: *Mesto z vonjem po usnju: Šoštanj v luči demogeografskih sprememb in družbene sestave prebivalstva od srede 18. stoletja do druge svetovne vojne*. Velenje: Muzej Velenje, 2022.

Babice v Sloveniji. *Babiški vestnik: glasilo Društva diplomiranih babic za Slovenijo*, let. 15, 1947, št. 4, priloga.

Bojc, Saša: Čuvarice smo življenja, vsake naše matere: babištvo na Slovenskem. *Delo*, let. 65, 2023, št. 22, str. 13.

Društvo diplomiranih babic. *Pravica: glasilo krščanskega delovnega ljudstva*, let. 4, 1925, št. 29, str. 2.

Hudales, Jože: *Bolnišnica Topolšica: 90 let*. Topolšica: Bolnišnica Topolšica, 2009.

Hudales, Jože, Stropnik, Ivo: *Mlinškovo berilo: (i)zbrani etnološki in slovstveni zapiski*. Velenje: Kulturni center Ivana Napatnika Velenje, 1991.

Kralj, Božo: Ob 250-letnici Babiške šole v Ljubljani – zgodovinski oris. *Obzornik zdravstvene nege*, let. 38, 2004, št. 1, str. 7–11.

Lavrič, Vito: *200 let ljubljanske babiške šole (1753–1953)*. Ljubljana: Babiška šola, 1953.

Naše naročnice in naročniki. *Babiški vestnik: glasilo Društva diplomiranih babic za Slovenijo*, let. 13, 1941, št. 2, str. 11.

Našim umrlim tovarišicam! *Babiški vestnik: glasilo Društva diplomiranih babic za Slovenijo*, let. 19, 1951, št. 1–2, priloga.

»Pogrešane«. *Babiški vestnik: glasilo Društva diplomiranih babic za Slovenijo*, let. 14, 1946, št. 12, str. 96.

Poles, Rok: Franc Miha pl. Valenci iz Šoštanja – zdravnik cesarice Marije Terezije? *List*, let. 23, 2019, št. 1, str. 10.

Poles, Rok: *Stodesetkrat o Šoštanju v enem odstavku: ob 110. obletnici pridobitve mestnih pravic Šoštanja*. Šoštanj: Občina Šoštanj, 2020, brez številčenih strani.

Poles, Rok: O dveh šoštanjskih otokih, kasarni in še čem. *List*, let. 24, 2020, št. 3, str. 7.

Poles, Rok: O sodniku, ki je sadil kostanje, lectarju in 14 gostilnah. *List*, let. 25, 2021, št. 4, str. 9.

Poles, Špela, in sod.: *Hrani jih za spomin, če me več kdaj nazaj ne bo: sto spominov ob stoletnici začetka prve svetovne vojne v Šaleški dolini in okolici*. Šoštanj: Občina Šoštanj, 2014.

Povše, Anita: *Raziskovalčev praktikum: priročnik za izdelavo in predstavitev raziskovalne naloge*. Velenje: Šolski center Velenje, 2022.

Šuštar, Božo: *Šola za sestre: zdravstveno šolstvo na Slovenskem*. Razstavni katalog. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1992.

Vrbič, Vlado, Jurkovnik, Andreja: *Kajuh: podobe*. Velenje: Knjižnica Velenje, 2022.

USTNI VIRI

Čebul, Mojca, roj. Maček leta 1941 v Ravnah pri Šoštanju, upokojenka iz Šoštanja. Intervju 13. 10. 2022.

Červ, Marta, roj. Rednak leta 1937 v Šoštanju, upokojenka iz Šoštanja. Intervju Davida Vidmarja Čeruja 16. 11. 2022.

Dovšak, Anton Vasja, rojen leta 1954 v Šoštanju, upokojenec iz Velenja. Elektronska korespondenca 22. in 23. 1. 2023.

Goršič, Saša, rojena Dovšak leta 1947 v Šoštanju, upokojenka iz Celja. Elektronska korespondenca 22., 23. in 24. 1. 2023.

Jamnik, Malvina, roj. Kojc leta 1941 v Šoštanju, upokojenka iz Kamnika. Telefonski intervju 11. 11. 2022.

Janežič, Marija, rojena Golavšek leta 1934 v Florjanu pri Šoštanju, upokojenka iz Velenja. Intervju 12. 11. 2022.

Kac, Štefanija, rojena Pokleka leta 1919 v Ravnah pri Šoštanju, upokojenka v Šoštanju, pokojna 2017. Intervju Špele Poles leta 2010.

Napotnik, Marta, roj. Hribernik leta 1931 v Šoštanju, upokojenka iz Šoštanja, pokojna 2014. Intervju Špele Poles leta 2010.

Naraks, Igor, roj. leta 1957 v Ljubljani, pravnuk Antonije Sternad, upokojenec iz Šmartnega ob Paki. Elektronsko sporočilo 3., 4. in 8. 2. 2023.

Petanjek, Fanika, rojena Ločan leta 1926 v Šoštanju. Upokojenka iz Velenja. Pokojna. Intervju Špele Poles leta 2010.

Pirečnik, Alojzija (Zinka), rojena Pustinek leta 1939 v Ravnah pri Šoštanju, upokojenka v Zimзелenu v Topolšici. Intervju 25. 10. 2022.

Plaznik, Karolina, rojena Vrzalak leta 1921 v Kavčah, upokojenka iz Velenja, pokojna 2020. Intervju Špele Poles leta 2010.

Podlesnik, Anica, rojena leta 1929 v Topolšici v Kotnikovem mlinu, upokojena učiteljica v Zimзелenu v Topolšici. Intervju 25. 10. 2022.

Setinšek, Marta, rojena Božič leta 1940 v Družmirju, upokojenka v Zimзелenu v Topolšici. Intervju 25. 10. 2022.

Šmon, Marija, rojena Zacirkovnik leta 1935 v Lepi Njivi, upokojena patronažna sestra iz Šoštanja. Intervju Darje Jelenko 20. 1. 2022.

Težak, Jožefa Angela, rojena Težak leta 1924 v Šoštanju, pokojna 2013. Intervju Špele Poles leta 2010.

Zaversnik, Ivan, roj. leta 1933 v Skornem pri Šoštanju, upokojenec iz Šoštanja. Intervju 11. 11. 2022.

ELEKTRONSKI VIRI

»90 let babiškega društva«. <https://tinyurl.com/2p85uwmc>. Dostop: 26. 10. 2022.

»Babiški vestnik«. <https://tinyurl.com/2rxrd4c7>. Dostop: 7. 1. 2023.

»Komunalno podjetje Velenje«. <https://tinyurl.com/45xeekb8>. Dostop: 27. 12. 2022.

»Kronika«. <https://tinyurl.com/2p98pud7>. Dostop: 23. 12. 2022.

»Loški muzej«. <https://tinyurl.com/jdxc2shc>. Dostop: 23. 10. 2023.

»Makovčev učbenik«. <https://tinyurl.com/46rud22e>. Dostop: 23. 1. 2023.

»Pokrajinski muzej Celje«. <https://tinyurl.com/3rem3hf2>. Dostop: 23. 10. 2023.

»Porod na vasi«. <https://tinyurl.com/bdh24u6y>. Dostop: 26. 10. 2022.

»Posavski muzej Brežice«. <https://tinyurl.com/ypej5jve>. Dostop: 23. 10. 2023.

»Razglednice Šoštanja«. <https://tinyurl.com/v3xfycdu>. Dostop: 24. 1. 2023.

»Swieten«. <https://tinyurl.com/2ds6ecnf>. Dostop: 23. 1. 2023.

»Tržanka«. <https://tinyurl.com/4e5fwh6d>. Dostop: 11. 2. 2023.

»Vodnikov prevod«. <https://tinyurl.com/yc4ur5dy>. Dostop: 23. 1. 2023.

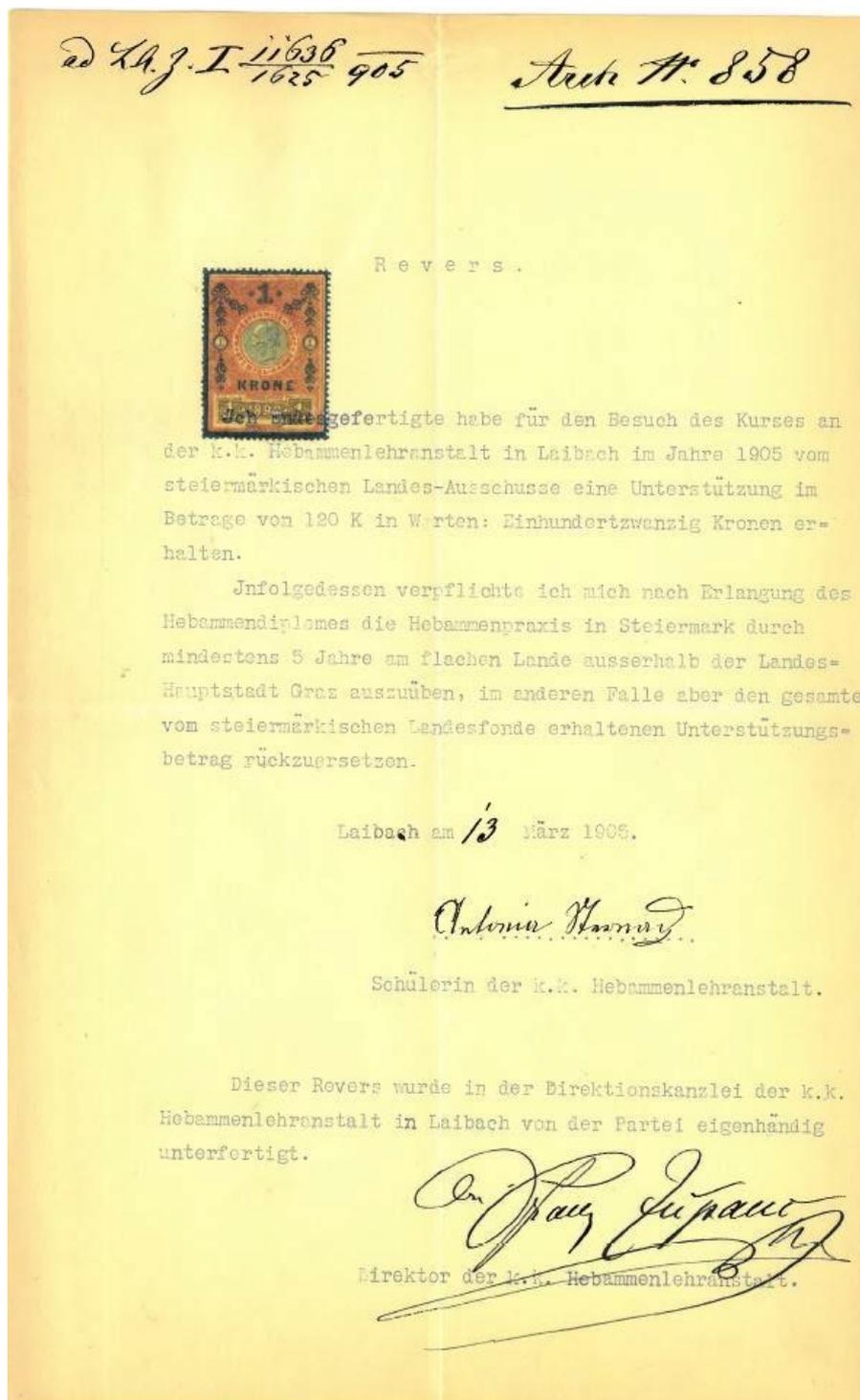
ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pomagali pri raziskovalnem delu, še posebej mentorjema za vse nasvete in usmerjanje. Izredno sem hvaležna Mojci Čebul, ki je dala pobudo za raziskavo, in Igorju Naraksu, pravnuku Antonije Sternad, za številne informacije in pojasnila k fotografijam. Hvaležna sem tudi drugim informatorjem za čas, sodelovanje ter pripravljenost deliti spomine in anekdote z menoj. Zahvaljujem se mag. zgo. in nem. Davidu Vidmarju Čeruju za prevod dopisa za Štajerski deželni arhiv v Gradcu v nemški jezik, vsebinske napotke ter zbrane spomine svoje babice in Viti Arlič z matičnega urada Upravne enote Velenje, ki mi je omogočila pregled rojstnih in krstnih knjig šoštanjske župnije v fizični obliki. Rada bi se zahvalila univ. dipl. slov. Urški Jarnovič, ki je nalogo lektorirala, in prof. ang. in nem. Lidii Napotnik za prevod povzetka in izvlečka v angleščino. Hvala tudi moji družini za vso podporo, posredovanje in prevode iz nemščine.

PRILOGE

PRILOGA A

REVERZ ZA PRIDOBITEV PODPORE ZA ŠOLANJE ANTONIJE STERNAD¹²³

¹²³ *Landschaftliches Archiv Verträge*, št. 858. Revers. Dopis StLA, ABT03-LA-25493/2023-3, 2. 2. 2023.

PRILOGA B

SEZNAM NEIZPRAŠANIH BABIC PO ROJSTNI IN KRSTNI KNJIGI ŽUPNIJE SV. MIHAELA PRI ŠOŠTANJU MED LETOMA 1912 IN 1921¹²⁴

1. Anželak Terezija, Pusta gora v župniji Podgorje, G. 2. Avbel Marija, Škale 56, KV. 3. Berdnik Helena, Ravne 10, KN. 4. Brišnik Marija, Lokovica 103, KŽ. 5. Britovšek Helena, Florijan 12, KŽ. 6. Bukovčnik Neža, Florijan 15, KŽ. 7. Cvikl Angela, Mozirske Dobrovlje 10, KH. 8. Čas Neža, Gaberke 36, KŽ. 9. Delopst Helena, Topolšica 94, DŽ. 10. Destovnik Lucija, Šoštanj 154, DŽ. 11. Dober Jožefa, Ravne 129, KŽ. 12. Doblšek Liza, Ravne 90, mati Jožefe Doblšek. 13. Dobnik Elizabeta (Liza), Ravne 107, O. 14. Dobnik Marija, Ravne 112, K. 15. Dreu Marija, Topolšica 83, O. 16. Dreu Terezija, Topolšica 34, KŽ. 17. Fajmot Marija, Šoštanj 86, DŽ. 18. Fece Jožefa, Skorno 44, KV. 19. Florin Apolonija, Zavodje 25, O. 20. Globačnik Jožefa, Šoštanj 15, DŽ. 21. Globačnik Rozalija (Roza), Topolšica 85, K. 22. Glušič Ana, Ravne 95, KŽ. 23. Glušič Terezija, Ravne 96, KŽ. 24. Goličnik Frančiška (Franca), Ravne 116, KŽ. 25. Golob Ana, Skorno 24, KŽ. 26. Golob Antonija, Florijan 3, PR. 27. Goltnik Cecilija, Topolšica 40, K. 28. Gomilšek Polona, Ravne 79, KV. 29. Gostečnik Marija, Ravne 157, NŽ. 30. Goršek Helena, Topolšica 81, K. 31. Goršek Terezija, Ravne 50, K. 32. Herlah Ana, Lokovica 72, K. 33. Hictaler Ivana (Jovana), Gaberke 14, ŽR. 34. Hleb Antonija, Topolšica 36, K. 35. Hlep Antonija, Topolšica 136, KV. 36. Hofbauer Marija, Skorno 34, K. 37. Hrastnik Marija, Gaberke 24, K. 38. Hriberšek Jožefa, Ravne 91, KŽ. 39. Hriberšek Marija, Ravne 55, KŽ. 40. Hudobreznik Marija, Ravne 40, K. 41. Hudournik Ana, Sv. Andraž 30, PR. 42. Hudournik Helena, Ravne 160, PR. 43. Hudournik Marija, Ravne 35, O. 44. Hudournik Marija, Ravne 45, KŽ. 45. Hudournik Marija, Ravne 156, NŽ. 46. Irman Marija, Veliki Vrh 15, PO. 47. Janže Marija, Skorno 40, vdova delavca. 48. Janžovnik Marjeta, Sv. Vid pri Zavodnji 3, KŽ. 49. Jazbec Antonija, Ravne 37, KŽ. 50. Jereb Terezija, Florijan 10, KŽ. 51. Juvan Jožefa, Šoštanj 24, PŽ. 52. Juvan Liza, Topolšica 9, PR. 53. Karničnik Frančiška, Gornji Razbor 53, KN. 54. Kaš Jožefa, Gaberke 8, KŽ. 55. Klamfer Liza, Šoštanj 31, delavka. 56. Klančnik Ana, Lokovica 88, K. 57. Klančnik Frančiška, Lokovica 63, KŽ. 58. Klančnik Jera, Lokovica 66, PO. 59. Klančnik Marija, Lokovica 118, PR. 60. Kodrun Marija, Gaberke 36, K. 61. Kolar Marija, Polzela 39, K. 62. Kompan Helena, Topolšica 41, KŽ. 63. Kompan Marija, Topolšica 38, PO. 64. Konečnik Marija, Ravne 74, K. 65. Konovšek Ana, Lokovica 72, K. 66. Konovšek Treza, Lokovica 130, KŽ. 67. Koren Elizabeta, Topolšica 37, K. 68. Kordej Marjeta, Topolšica 120, G. 69. Koren Liza, Topolšica 27, PR. 70. Koren Neža, Topolšica 10, PR. 71. Körnz Treza, Topolšica 14, G. 72. Kortnik Terezija, KŽ, Lokovica 95. 73. Košutnik Roza, ?, žena šolskega vodje. 74. Kotnik Marija, Topolšica 6, K. 75. Kovač Ana, Lokovica 64, ŽTDN. 76. Kovšak Jera, Zavodnje 3, G (samska). 77. Kramer Elizabeta, Ravne 6, K. 78. Krebs Marija, Lokovica 31, KV. 79. Kristalčnik Rozalija, Zavodnje, NŽ. 80. Krt Lucija, Ravne 56, K. 81. Kumer Antonija, Topolšica 101, K. 82. Kumer Helena, Šoštanj 161, zidarskega palirja žena. 83. Kurnik Marija, Skorno 97, ŽTDN. 84. Lah Marija, Topolšica 98, KŽ. 85. Lampret Helena, Ravne 119, KŽ. 86. Laznik Marija, Ravne 19, KŽ. 87. Ledinek Ana, Topolšica 100, OS. 88. Ledinek Marija, Florijan 9, ? 89. Ledinek Marija, Skorno 22, K. 90. Ledinek Neža, Florijan 32, KO. 91. Lenko Marija, Ravne 30, N. 92. Lesjak Frančiška, Florijan 32, KŽ. 93. Leskošek Ana, Topolšica 139, KŽ. 94. Leskošek Jožefa, Lepa Njiva 83, K. 95. Leskošek Jožefa, Šoštanj 165, KV. 96. Leskošek Neža, Lokovica 39, PR. 97. Lesnjak Marija, Ravne 44, K. 98. Lukanc Jozefa, Topolšica 90, KH. 99. Mak Helena, Ravne 86, KŽ. 100. Marovt Elizabeta (Liza), Gaberke 48, O. 101. Marovt Liza, Gaberke 3, KŽ. 102. Mazej Marija, Topolšica 72, KŽ. 103. Medved Ana, Lokovica 45, PR. 104. Medved Marija, Ravne 141, PR. 105. Medved Marija, Zavodnje 50, OS. 106. Medved Marjeta, Zavodnje 50, G. 107. Medved Marjeta, Topolšica 112, G. 108. Medved Terezija, Zavodnje 49, PR. 109. Meh Antonija, Ravne 26, K. 110. Meh Helena, Ravne 86, KŽ. 111. Meh Rozarija, Ravne 31, KŽ. 112. Melanšek Helena, Šoštanj 89, PŽ. 113. Melanšek Marija, Gaberke 6, KV. 114. Melanšek Marija, Gaberke 25, K. 115. Menih Antonija, Lokovica 17, KŽ. 116. Mešl Ana, Lokovica 11, D. 117. Mevc Marija, Ravne 72, KŽ. 118. Miklavžin Kunigunda, Ravne 23, K. 119. Močevnik Helena, Skorno 21, PR. 120. Močevnik Treza, Topolšica 14, KV. 121. Mravljak Marija, Lokovica 24, KŽ. 122. Mravljak Terezija, Plešivec 36, PR. 123. Napotnik Angela, Bele Vode 13, NŽ. 124. Napotnik Marija, Topolšica 12, K. 125. Naveršnik Marija, Ravne 93, PR. 126. Novak Barbara, Gaberki 49, KV. 127. Novak Neža, Lokovica 18, K. 128. Novak Marija, Gaberke 14, PR. 129. Oblak Terezija, Skorno 36, K. 130. Ocepek Apolonija, Lokovica 96,

¹²⁴ *Rojstna in krstna knjiga župnije sv. Mihaela pri Šoštanju 1912–1921.*

ŽR. 131. Orešnik Jožefa, Topolšica 67, KDN. 132. Otorepec Elizabeta, Lokovica 69, KŽ. 133. Pečovnik Marija, Ravne 41, KŽ. 134. Petek Jožefa, Lokovica 42, K. 135. Petek Terezija, Lokovica 42, KŽ. 136. Petrič Jožefa, Lokovica 20, K. 137. Petrič Marija, Lepa Njiva 90, PR. 138. Pirečnik Marija, Skorno 6, KŽ. 139. Pirečnik Terezija (Treza), Skorno 19, KŽ. 140. Pirnat Elizabeta, Lokovica 70, DN. 141. Pirnat Liza, Ravne 110, K. 142. Pirtošek Neža, Skorno 13, KŽ. 143. Pirtošek Treza, Šoštanj 31, KŽ. 144. Pirtovšek Neža, Skorno, žena cerkvenika pri Sv. Antonu. 145. Pirtovšek Terezija, Topolšica 183, G. 146. Platne Roza, Florijan 12, OS, V. 147. Platner Rozalija, Topolšica 100, Z. 148. Plavše Lucija, Veliki Vrh 27, K. 149. Plazl Marija, Ravne 95, G. 150. Plešej Marija, Velunja 93, KŽ. 151. Plešnik Antonija, Lokovica 47, K. 152. Podvišner Marija, Ravne 148, KŽ. 153. Podvršnik Terezija, Družmirje 57, PR. 154. Pokleka Ivana, Družmirje 57, KŽ. 155. Pokleka Johana, Družmirje 44, KŽ. 156. Poprask Cecilija, Florijan 13, KD. 157. Poprask Urša, Florijan 13, PR. 158. Potočnik Marija, Zavodnje 22, K. 159. Praprotnik Liza, Ravne 108, KŽ. 160. Praprotnik Terezija, Topolšica 126, K. 161. Presečnik Neža, Topolšica 44, K. 162. Primožič Alojzija, Lokovica 61, KŽ. 163. Primožič Ana, Lokovica 63, G. 164. Primožič Ana, Lokovica 102, KN. 165. Primožič Marjeta, Lokovica 104, PR. 166. Pungertnik Ana, Ravne 154, K. 167. Pungertnik Antonija, Ravne 58, NŽ. 168. Pungertnik Marija, Ravne 58, K. 169. Pusovnik Helena, Topolšica 109, KV. 170. Ramšak Frančiška (Franca), Ravne 60, OS. 171. Ramšak Lucija, Ravne 4, PR. 172. Ramšak Lucija, Ravne 152, stara mati otroka. 173. Ramšak Marija, Škale, K. 174. Ramšak Marjeta, Gaberke 47, OS. 175. Ramšak Marjeta, Gaberke 77, O. 176. Ravljen Marija, Gaberke 44, KŽ. 177. Ravljen Marjeta, Gaberke 41, K. 178. Robida Frančiška, Topolšica 26, K. 179. Rogelšek Helena, Zavodnje 53, O. 180. Rogelšek Johana, Lokovica 2, KŽ. 181. Rogelšek Marija, Lokovica 128, KŽ. 182. Ropotar Jožefa, Sv. Andraž 90, PR. 183. Selcer Frančiška, Škale 119, ŽR. 184. Sevcnikar Helena, Lavče 48, PR. 185. Skaza Helena, Ganerke 5, KŽ. 186. Skornšek Marija, Bele Vode 58, G. 187. Skornšek Marija, Lepa Njiva 1, OS. 188. Skornšek Marija, Ravne 134, KV. 189. Slokan Katarina, Ravne 140, NŽ. 190. Sovič Helena, Ravne 16, KH. 191. Sovinc Antonija, Podgorca 11, KŽ. 192. Srobotnik Neža, Družmirje 43, K. 193. Srebre Antonija, Lokovica 92, K. 194. Srekčnik Neža, Topolšica 44, K. 195. Stimmiker Marija, Topolšica 30, KV. 196. Stopar Jožefa, Ravne 32, K. 197. Stopar Marija, Ravne 89, K. 198. Strahovnik Helena, Lokovica 92, K. 199. Strigl Antonija, Florijan 13, KŽ. 200. Stropnik Antonija, Ravne 65, PR. 201. Stropnik Marija, Ravne 9, KŽ. 202. Stropnik Marija, Šoštanj 161, DŽ. 203. Strožič Marija, Lokovica 21, K. 204. Stvarnik Neža, Lokovica 89, PR. 205. Škruba Barbara, Šoštanj 11, DN. 206. Škruba Elizabeta, Ravne 8, KŽ. 207. Škruba Marija, Šoštanj 119, K. 208. Šlutej Franca, Lokovica 110, NŽ. 209. Šmon Jera, Topolšica 69, KŽ; 210. Šrekelj Marija, Florijan 6, O; 211. Štimnikar Marija, Topolšica 39, KV; 212. Štrigl Antonija, Florijan 13, KŽ; 213. Štrigl Liza, Topolšica 11, KŽ; 214. Tajnik Ana, Ravne 73, KŽ; 215. Tajnik Neža, Ravne 66, KŽ. 216. Tamše Marija, Gaberke 30, K. 217. Tekavc Lucija, Lokovica 106, PO. 218. Terče Helena, Topolšica 33, K. 219. Terče Liza, Lepa Njiva 70, KŽ. 220. Terče Marija, Florijan 2, K. 221. Udovnik Neža, Skorno 33, K. 222. Ukavc Lucija, Topolšica 71, KV. 223. Venek Jera, Skorno 26, ? 224. Venišnik Marija, Florijan 26, O. 225. Verdnik Ana, Ravne 58, KV. 226. Verčkovnik Marija, Topolšica 27, KŽ. 227. Verhovnik Marija, Lokovica 122, K. 228. Verhovnik Marija, Ravne 71, K. 229. Verhovnik Marija, Ravne 157, O. 230. Verhovnik Mica, Ravne 71, KŽ. 231. Vertačnik Antonija, Topolšica 45, KŽ. 232. Veternik Liza, Ravne 22, KŽ. 233. Vezkovnik Marija, Lokovica 72, O. 234. Virbnik Marija, Ravne 73, ? 235. Virbnik Neža, Lokovica 45, KŽ. 236. Višnjier Terezija (Treza), Ravne 36, K. 237. Vodovnik Neža, Skorno 33, PR. 238. Vojavec Marija, Gaberke 40, G. 239. Volk Antonija, Ravne 18, PR. 240. Volk Marija, Topolšica 31, KŽ. 241. Zager Helena, Topolšica 5, K. 242. Zager Marija, Lokovica 121, K. 243. Žak Ana, Lokovica 88, KŽ.

LEGENDA: D: dekla, DN: dninarica, DŽ: delavčeva žena, G: gostača, K: kmetica, KD: kmečka dekla, KDE: kmečka delavka, KH: kmečka hči, KN: kmečka najemnica, KO: kočlarica, KV: kmečka vdova, KŽ: kmečka žena, N: najemnica, NŽ: najemniška žena, O: offerca, OS: osebenjka, P: posestnica, PR: preužitkarica, PŽ: posestnikova žena, V: vdova, Z: zasebnica, ŽR: žena rudo/premogokopa – ŽTD: žena tovarniškega delavca, ?: neopredeljena okupacija oz. družbeni status.

PRILOGA C

SKEN OBRAZCA Z IZHODIŠČNIMI VPRAŠANJI IN OPORNIMI TOČKAMI ZA POGOVOR Z INFORMATORJI

Kraj in datum intervjuja: Zimzelen, Topolšica, 25. 10. 2022

Ime in priimek intervjuvanca/ke: ANICA PODLEŠNIK

*Dekliški priimek: +

Leto in kraj rojstva: 1929, Topolšica

Domače ime: Kotnikov mlin v Topolšici

upokojena učiteljica *

IZHODIŠČNA VPRAŠANJA IN OPORNE TOČKE ZA POGOVOR Z INFORMATORJI

- (+ SPOMIN SPOMINA)
1. Ste Antonijo Sternad osebno poznali? **VIZUALNO**
 2. Ste poznali njene otroke, vnuke, pravnuke? Sternad Ana (pon. Nanaks)
 3. Na katero obdobje se Vaš spomin na babico Sternad nanaša? Zelo mrtovema zaradi stalno dne. babice
 4. Kakšen odnos so po vašem mnenju takrat imeli ljudje do poroda na domu? VNUKINJA
 5. Ali se spominjate kakšne posebnosti babice Sternad (npr. sternadova maža)? "PRINESLA OTROKE"
 6. Ste kdaj imeli vpogled v njeno delo ali delo porodne babice na splošno? CERKOVNIK?? - Islana
 7. S spominjate tudi drugih babic oz. pomočnic pri porodih z območja župnije Sv. Mihaela pri Šoštanju? ŠMON, PUKL
 8. Ste bili rojeni v porodnišnici? NE NA DOMU
 9. Pa Vaši bratje, sestre, vrstniki? na Korčakem (no vojni)
 10. Če ne, kdo je pri porodu pomagal in kako? OČE Popomoč k sosedi izkušnje
 11. Na kakšen način so takrat babicam plačevali? KARAKENIK črno oje
 12. ČLANARINA babiskemu društvu
 13. 2 STAREJŠI SESTRİ - nabena v Topolšici ali pri Sternadovi G.
 14. Pukl II STERNAD
 15. OČE - ČLAN DRUŠTVA
 16. Prinesla Stennadova
 17. Janeževi upognjenci, jajca, sladkor, vino, šnite itd.
 18. Posteljica v svinjaku
 19. miheli kritirane
 20. to je bila nečaja, se je namni v šoštanja 2.

PRILOGA D

KOPIJA IZPISKA IZ ROJSTNE MATIČNE KNJIGE ZA MALVINO KOJC,
16. 6. 1960, Z VPISOM BABICE ANTONIJE STERNAD (označeno z rumeno)

FEDERATIVNA LJUDSKA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
LJUDSKA REPUBLIKA SLOVENIJA

Občinski LO Š o š t a n j
Matični urad Šoštanj
Opr. št. 02/P - 331/60
Datum 16/6 - 1960

Izpisek iz rojstne matične knjige

Letnik 1943 stran 58 zap. št. 58 Datum vpisa 3. maj 1943

Kraj rojstva, ulica in hišna št.	Šoštanj, Musijeva pot št. 3		
Dan, mesec, leto in ura (0–24) rojstva	30./trideseti/ april 1943 ob 3uri		
Priimek, ime in spol otroka	K O J C Malvina, ženski		
Podatki o starših	Priimek (za mater tudi dekliški priimek)	očeta KOJC	matere KOJC roj. ŠIP
	Rojstno ime	Alojz	Marija
	Dan, mesec, leto in kraj rojstva	---	---
	Državljanstvo	---	---
	Narodnost	---	---
	Poklic	vrtnar	---
	Prebivališče	Šoštanj, Musijeva pot 3	Šoštanj, Musijeva pot 3
	Priimek in ime zdravnika oziroma babice, ki je pomagal(a) pri porodu	STERNAD Antonija, babica	
Priimek in ime prijavitelja:	STERNAD Antonija	Matičar: JEGLIČ	
Priimek in ime priče (botra):	---		
Pripombe in popravki:			
Poznejši vpisi in zaznambe:			

 Pečat
VAJDL Jože
VAJDL
matičar

XXXII. 138 60 To 289 60 Založila Drž. zal. Slov — Obr. 11,15

(Vir: zasebni arhiv Malvine Jamnik.)

PRILOGA E

SPOMINI INFORMATORJEV NA ANTONIJO STERNAD

Mojca Čebul, povzetek intervjuja, 13. 10. 2022

Ana Naraks, vnukinja gospe Sternad, mi je pripovedovala, da je imela babica od tri tisoč do štiri tisoč porodov v karieri. Prva in edina je imela babiško diploma v Šoštanju. Je prinesla od doma na porod vse potrebno, če katera ni imela perila, tudi hrano. Doktor Medic jo je zelo upošteval. Če je ona poslala pošto, da mora priti k porodu, potem je vedel, da je bila to resna zadeva, in je prišel. Po porodu je en teden hodila vsak dan kopat otroke, so jih včasih kopali vsak dan. Nazadnje je šla v Agrarijo ali na Gorice pomagat pri porodu, si je nogo zlomila in zaradi tromboze kmalu umrla.

Imela je tri sinove. Lojze je šepal, imel je ravno nogo. Mi je Mira Acmanova povedala, da so mu hoteli v Gradcu nogo odrezati, se mu je gnojilo ali kaj, pa babica ni dovolila. Ko je prišel domov, je sama kuhala mazilo in mu prevezovala nogo in mu jo s tem pozdravila. Mira Acmanova rekla še, da sta bila njen stari ate in babica Sternad brat in sestra. Izvirali so iz Belih Vod. Mira je bila ena od štirih otrok in vse je Sternadova na svet prinesla in vsem je bila krstna botra.

Ana Naraks je še povedala, da je bila vsak dan goveja juha na štedilniku, jo je pa babica tudi nesla kakšni porodnici. Imela je bel, dolg predpasnik, ki se je na hrbtu zapenjal. Je bila včasih tudi pri dveh porodih hkrati. Perilo je moralo biti snežno belo. Njena snaha je prala vsak dan. Pri sosedu Zeliču so kuhali perilo v kotlu, potem so ga naložili v škafo in odpeljali spirat na perišče na Pako. Babica je bila napredna; nekoč je za božička kupila prvi likalnik.

Še posebej lepo je babica skrbela za gospo Dovšak v Šoštanju. Pred porodom porodnica ni smela zaužiti nič hrane, po porodu pa kurjo juho z rezanci in morala je mirovati. Včasih je predpisala strogo ležanje, niti rok in nog niso smele prestavljati. Babica je vseh devet dni masirala trebuh, da ni ostal. Spodbujala je dojenje, po treh mesecih pa je dojenček že začel dobivati mešano hrano. Če je dojenček imel vetrove, so mu dali kamilični čaj.

Anica Podlesnik, povzetek intervjuja, 25. 10. 2022

Jaz se nisem rodila, ampak me je prinesla gospa Sternadova. Bila je izprašana babica iz Šoštanja. Opoldne je prišel k nam sosedov sin na kosilo. Oče mu je povedal, da mama začneja dobivati popadke, rok se je iztekal. On je rekel, da bo povedal v Šoštanju, se je s kolesom peljal tja in povedal babici, da se je pri nas začel potek rojstva. Babica se je takoj oblekla in peš prišla iz Šoštanja v Topolšico – to je najmanj štiri kilometre. Porod se je začel. Kako in kaj se je dogajalo, ne vem. Vem samo to, kar so mi pripovedovali – da sem jokala, da me je babica skopala, lepo povila v štruco, tako kot so takrat povijali otroke. Potem sta z očetom odšla peš proti Šoštanju. Oče jo je moral spremljati, ker je bilo to sredi noči: štiri kilometre dol, štiri kilometre nazaj, to traja nekaj časa.

Čim sta onadva odšla, sem začela jokati. Zmeraj bolj, zmeraj bolj, zmeraj bolj, nazadnje sem že kričala, ne samo jokala. Potem mi je začelo zmanjkovati moči in sem vedno manj jokala, vedno manj me je bilo slišati. Ko sem že skoraj utihnila in me je že skoraj čisto zmanjkalo, se je oče vrnil iz Šoštanja in je videl, kaj se dogaja. Mama si ni mogla nič pomagati. Oče je hitro šel k sosedu, ki je imela malo starejšega dojenčka, in ji rekel: »Lepo te prosim, Julka, pridi, pa pogledaj, kaj je narobe z našim dojenčkom.« In prišla je sosedu, me razvila ... Bila sem po celem telesu čisto modra, mi kri ni krožila več. Sem po rojstvu otekla, česar babica ni mogla predvideti. To ni običajno po rojstvu, ona me ni nič pretesno povila, niti enkrat je moja mama ni kritizirala, da bi rekla, da je to babica narobe naredila, to sploh ne. Počasi, počasi, potem ko me je razvila, sem začela dobivati kri nazaj po žilah, sem oživela. Ko je bilo to opravljeno, me je sosedu povila, na rahlo, in tako so me rešili vsega hudega. Ne vem pa še danes ne, zakaj sem otekla.

O tem so mi večkrat pripovedovali, ampak nikdar niso babice kritizirali. To je bila tako spoštovana gospa, rekli so izprašana babica; bila je šolana, imela je vse državne izpite, ki so bili potrebni, da je lahko izvajala poklic porodničarke babice. Pokrivala je Šoštanj in okolico. Bilo je pa v vsaki vasi nekaj babic, ki so se same priučile in pridobivale izkušnje na praksi, ko so delale. V Topolšici je bila še Puklova babica, je bila vzporedno s Sternadovo in še kasneje. Družine Sternadove nisem poznala, je bila pa vnukinja babice Sternad, Ana Naraks, moja sošolka v nižji gimnaziji.

Marta Setinšek, povzetek intervjuja, 25. 10. 2022

V naši družini nas je bilo pet in vseh pet je Sternadova prinesla. Starši so jo poklicali, ker ni bilo drugih, takrat še ne. Iz Družmirja do Šoštanja ni bilo daleč. Oče je šel ponjo. Jaz sem najstarejša od otrok, najmlajša je Silva, rojena leta 1949. Bežno se spomnim Sternadove, ko je prišla pomagat pri njenem rojstvu. Pri porodih mojih sorojencev nisem bila zraven, otroci smo morali iti, mama je pa vpila ... Včasih so vse dojenčke v štruco povijali, menda zato, da so imeli ravne noge. Dojenček je ležal povit kot mumija. Tudi mene so takrat povijali na tak način, vse nas. Babica prej in potem ni hodila, prišla je porod naredit, edino če so bili otroci kaj bolani.

Najbolj se spomnim, da je babica delala mažo. So rekli Sternadova maža. Babica je imela svoj recept. Tista maža je pomagala za vse. Bila je zeliščna. Za rane, od raznih udarcev ... so rekli, da je za čisto vse. Uporabljali smo jo, ko sem bila še kot otrok. So rekli: »To bo pa treba kr s Sternadovo mažo namazat, pa bo dober.« Maža je bila rumenkaste barve. Ne bi vedela, ali je imela vonj. Bila je mastna, shranjena v posodicah. Samo pri njej se je ta maža dobila: »Sternadova maža bo za vse pomagala.«

Alojzija (Zinka) Pirečnik, povzetek intervjuja, 25. 10. 2022

Sternadove se spomnim samo po pogovoru. Moj mož Silvester Pirečnik je pravi Šoštanjčan, domačin, on je preminil pred štirimi tedni, bi še veliko vedel o tem. Bil je rojen 28. 10. 1936. Pri njegovem rojstvu je pomagala Sternadova babica. To mi je razlagala moja tašča, da so jo poklicali, ko je rojevala. Nisem se tako zanimala, mislim, da je bila celo botra – no, Tržanova je bila botra, ko je kot otrok prišel tja, je vedno dobil cukereček, ker je imela trgovino. Sternadova je bila edina, poleg mogoče še ene, razen tistih na črno, kar je bil riziko.

Včasih so rekli pri nas ženskam, ki so pomagale pri porodu, babica, tako bolj po koroško. Se spomnim, da mi je mama pripovedovala, kako je mene rodila. Pri porodu je pomagala kmečka mama, me je prišla rešit. Ampak potem mi je pa popek preblizu odrezala, se je kar malo ustrašila, kaj bo. Še danes imam to zelo globoko noter. To je bila edina napaka, drugega ni bilo. To so bile domače mame, ki so reševale v sili.

Porodnice, ki so bile bolj premožne, so dobile kuro, da bi si po porodu opomogle. So jim skuhalo ne juho, ampak župo. Kurjo župo.

Marija Janežič, povzetek intervjuja, 12. 11. 2022

Sternadova je bila babica v Šoštanju. Bila je pri vseh porodih naše mame – mislim, da pri vseh devetih porodih, enkrat pa je menda mama imela tudi splav, pa ne vem, ali je takrat bila v bolnici. Splavila je, ker je obračala bolanega težkega čuneka, ko ga je z mokro coto in kisom ribala. Sedem rojenih otrok je preživel, dva pa sta umrla. Ko se je začel porod, je ate šel s kolesom v Šoštanj po babico. Maminih porodov se kot otrok ne spomnim, ker smo morali stran, niti nismo pomagali. Spomnim pa se Sternadove, ko je prišla mami pomagat pri porodu brata Franca leta 1945 in Tonča leta 1948. Bela ruta in bel predpasnik za porod. Sem ji pa rekla: »Vi pa nežite otroke nosit, ko nas je že tk zadost!« – Nismo rekli, da štorklja prinese otroke, ampak da jih nosi Sternadova.

Malvina Jamnik, povzetek intervjuja, 11. 11. 2022

Mama je bila stara enainštirideset let, ko me je rodila. Ker ni imela več menstruacije, je mislila, da ne more zanositi, pa je vendarle. Moj brat Viktor Kojc je bil rojen leta 1925 in osemnajst let starejši od mene. Pri mojem rojstvu je pomagala babica Antonija Sternad, ki je bila naša sosedka, poleg Tičerjev in Ločanov. Spomnim se, da je mama govorila, da babica Sternad v črni torbi nosi otroke. Babica je imela namreč zdravniško torbo, ki se je na vrhu na široko razprla. Kot otrok se spomnim, da je vedno hodila črno ali vsaj zelo temno oblečena in v dolgem plašču.

Marta Červ, povzetek intervjuja, 16. 11. 2022

Sternadova je bila babica za Šoštanj, samo ona. Bila je že starejša, dobra za ženske. Naše vse je prinesla na svet. Bila je stara, ampak šla je vsepovsod, cekra pa ni mogla več sama nositi. Bila je čudovita ženska, vsi so jo pogrešali.

Bila je naša sosedka. Ponjo so ljudje hodili na njen dom. Tudi jaz sem šla večkrat, ko je mama rojevala. Včasih je bilo treba iti ponoči. Je babica v glavnem ponoči hodila okrog, ker se je po navadi naredilo, da so ženske ponoči rodile. Šla je peš. Sicer pa so jo prišli iskat s konji ali pa vozom, tudi s kočijo. Je imela tablo na hiši z napisom »babica«. Pa luč je bila, da je bilo ponoči osvetljeno.

Babica je hodila tudi v Topolšico, Lokovico, Zavodno, Bele Vode ... Pri enih je štirinajst njihovih otrok rodila. Naše je vse ona na svet spravila. To se ni nič plačevalo. Je bilo čisto drugače kot zdaj. Je dobila denar, ker je bila uslužbenka, nastavljena. Delala je tudi med vojno. Potem so bile sestre v zdravstvenem domu ali pa bolnica po vojni. V Šoštanju so bili ljudje še kar na dom navajeni, babica je bila zlata vredna.

Ivan Zaveršnik, povzetek intervjuja, 11. 11. 2022

Bila je babica v Šoštanju, druge tako ni bilo. Klicali smo jo Sternadova gospa. Bila je fajn ženska. Šla je kar peš, edino ponoči, ko jo je eden s konji peljal – tisti, ki je vozil okoli tudi doktorja Medica. Vozili so jo tudi s piciklom, na štangi, da ni peš hodila, če je bilo daleč za iti. Stanovali so na križišču, kjer je zdaj občina, pred njim je bil Zelič, špengler, naprej proti Velenju pa je že bila Sternadova hiša.

Sternadova je nas vse spravila na svet, vseh devet otrok. Najstarejši je bil rojen leta 1928; bil je dve leti star, ko je dobil pljučnico in umrl. Najmlajši Edi, rojen maja 1945, kmalu po vojski, pa je tudi že umrl. Od mojega očeta dve sestri sta obe imeli po dva otroka, pa tudi te štiri otroke je Sternadova pomagala roditi. Vse nas je una na svet spravla.

Jaz sem poznal Sternadovo. Stalno je hodila s taško, imela je dolgo kiklo in visoke šuhe, pa vedno je nosila pelerino. Koliko je prepešočila, vse hribe in doline, vsepovsod je šla. Naš Tinč, atejev brat, je za Hermana letel ob treh ponoči po babico v Šoštanj. Jo je na štangi pripeljal dol v Penk in potem odpeljal nazaj. Ko je mama rojevala, otroci nismo bili zraven. Pri nas ni bilo kompliciranih porodov, mama nikoli ni šla v bolnico, nikoli ni bilo treba zdravnika klicati. Po porodu je babica skopala otroka, ga povila v štruco in šla. Včasih jo je kdo že čakal, da jo je kar naložil in jo drugam peljal, ker je bila edina. Saj so bile stare ženske, ki so tudi pomagale pri rojstvu, v glavnem je bila pa Sternadova registrirana. Je veliko vedela, so jo ljudje vse sorte spraševali.

Igor Naraks, povzetek zapisov, 3., 4. in 8. 2. 2023

Prababice nisem osebno poznal, saj sem premlad in zgodbo poznam iz pripovedovanja starih staršev, predvsem ome, s katero sem preživel velik del otroštva v hiši na Levstikovi 1 v Šoštanju, kjer je sicer živela in delala tudi moja prababica Antonija Sternad.

Po pripovedovanju se spomnim, da je bila moja prababica zelo ugledna meščanka. Šolanje za poklic babice je končala na Dunaju, nato je opravljanje službe nadaljevala v Šoštanju vse do smrti. Na svet je pomagala mnogim Šoštanjčanom, pa tudi prebivalcem ostalih okoliških naselij. Spomnim se zgodb, kako so ljudje z lojtrskim vozom prihajali ponjo in jo tudi v najhujši zimi vozili na porode. Vedno je bila pripravljena pomagati, saj se je že v tistem času zavedala, da porod doma ni enostavna stvar in lahko gre marsikaj narobe.

Antonija je imela tri sinove, od katerih sta dva padla na ruski fronti, Alojz pa se je ranjen vrnil domov. Na pokopališču v Šoštanju, kjer je bil do prekopa v Podkraj grob Sternadovih, je bila ob spomeniku še dodatna plošča, na kateri sta bili zapisani imeni Antonijinih sinov. Na prekopanem grobu v Podkraju se imeni padlih sinov ne pojavljata več. Sicer je bila družina Antonije Sternad zelo razgledana. Babica je poskrbela za šolanje svojih otrok in vnukinj, ki so potem zasedale pomembna mesta v službah.

Za vso njeno opremo, pranje rjuh in ostalih pripomočkov, ki jih ni bilo malo, je skrbela moja oma, ki je ostala doma, vodila gospodinjstvo ter pomagala pri opravih in pripomočkih, ki so jih v takratnem času potrebovali pri porodu. Babica Antonija si je v poznih letih svojega službovanja, ko se je vračala s poroda v Lokovici, zlomila kolk in zaradi sepse tudi kasneje umrla.

Zanimiva je mogoče tudi zgodba o njenem mazilu, ki ga je kuhala iz čebeljega voska, kafre in zdravilnih zelišč. Preizkusila ga je na sinu Alojzu, ki je bil ranjen na ruski fronti, ustreljen je bil v nogo, ki so mu jo hoteli amputirati, vendar Antonija tega ni dovolila ter mu jo je rešila s pomočjo tega mazila. Alojz je sicer imel posledice rane, nogo pa je vseeno lahko uporabljal v omejenem obsegu in s slabšo gibljivostjo. Mazilo je sicer uporabljala samo v svoji družini, saj že takratni predpisi niso dopuščali uporabe za širše uporabnike.

Spomnim se, da sem kot otrok zelo rad raziskoval podstrešje stanovanjske hiše na Levstikovi 1 v Šoštanju, ker je bilo polno takrat meni nerazumljivih knjig z babiško tematiko. Zanimive so mi bile predvsem slike, ker v takratnih časih otroci pač nismo bili tako seznanjeni z anatomijo telesa. Spomnim se tudi babiške torbe in še nekaterih drugih pripomočkov, ki jih je uporabljala pri porodu.

Na žalost vseh v rodbini Sternad in tudi moje mame Ane so se takratni oblastniki odločili, da bodo nekatere hiše ob Levstikovi ulici žrtvovali za izgradnjo šoštanjske obvoznice, zato so kar čez noč prišli gradbeni delavci, odkrili streho, zmetali vse stvari s podstrešja na cesto, izpraznili pohištvo in tako uničili velik del dediščine rodbine Sternad, pa tudi stvari, ki bi lahko danes bile sestavni del kakšne muzejske zbirke, ki govori o Šoštanjju in Šoštanjčanih.

Na hiši Levstikova 1 je bila pritrjena majhna bela tabla z napisom: »Antonija Sternad, babica«.

Marija Šmon, povzetek intervjuja, 20. 1. 2022

Babice Sternad osebno nisem poznala, saj sem iz Lepe Njive v Šoštanj prišla šele v šestdesetih letih, torej dolgo po smrti Sternadove. Sem pa slišala ljudi veliko govoriti o njej: da je bila babica Sternadova pol zdravnika. Ni pomagala samo pri porodih, ampak tudi pri zdravljenju drugih bolezni. Ljudje so jo imeli zelo radi.

Saša Goršič, povzetek zapisov, 22., 23. in 24. 1. 2023

Iz pogovorov se spomnim, da je moja mami govorila, da je bila Sternadova prav nobel gospa. Imela je svojo kočijo, s katero se je pripeljala k porodnici. Pozimi pa je imela sani z zvončkom.

Omama (moja stara mama Josipina) je morala porodnici skuhati kurjo juho. Popiti jo je morala kmalu po porodu, da je dojenčka takoj dala k prsim. Mami je po porodu morala en teden počivati in si povijati trebuh, da ne bo ostala vampasta, kot se je izrazila babica. In res, naša mami ni imela nikoli vampa po štirih porodih! Tudi ni imela nobenih strig. Štiri tedne po porodu ni smela prati in obešati perila. Takrat se je naš ati naučil likati.

Po porodu je babica še večkrat prišla na ogled, kako otroci napredujejo. Živeli smo v Šoštanjju, Sternadova je pomagala na svet štirim otrokom moje stare mame, štirim od tete Gizele in trem od štirih otrok moje mame.

Še to se spomnim, da je babica prestregla otroka v zadnjo rjuho, ki jo je sama prinesla s seboj. Ta rjuha je bila bela kot sneg in moja omama je to rjuho dvakrat ven kuhala, preden jo je vrnila. Le omami in našemu atiju je babica dovolila, da sta bila pri naši mami pri porodu.

V spominu, sicer bolj meglenem, imam, da je študirala ali na Dunaju ali v Pragi. Vem, da je hodila ven po strokovno literaturo, ker je bila zelo razgledana.

Huda je bila na vse nosečnice, ki so jedle za dva. Učila jih je, da morajo jesti kvalitetno in normalno, ker otrok v njej jemlje le toliko in kar rabi. Prepričana sem, da je imela razna mazila, ker nas je po rojstvu namazala, da so se baje hecali: »Zdaj pa v pečico z njim.«

Babica je imela gospodinjo ali sodelavko, ki je vedno vedela, kje je babica, in je tudi vodila njeno korespondenco. Če sta se križala dva poroda, je bila po pravilu prva na vrsti nosečnica, ki je drugič ali tretjič rodila.

Anton Vasja Dovšak, povzetek zapisov, 22. in 23. 1. 2023

Babica je pomagala pri rojstvu treh od štirih otrok naše mame. Oče je bil uslužbenec, mama pa gospodinja, oba sta bila v Šoštanjju zelo angažirana na športnem področju. Gospe Sternad se spomnimo po pripovedovanju naše stare mame Josipine.

Marta Napotnik, povzetek intervjuja leta 2010

Res ni več ljudi, ki bi se spomnili Sternadove. Jaz sem rodila oba sinova v Slovenj Gradcu, moji mami pa je vse pomagala roditi babica Sternad. Skupno nas je bilo šest otrok, dva sta umrla: eden kot dojenček, drugi pa dve leti star. Jaz sem bila zadnja rojena leta 1931, zato se drugih porodov ne morem spomniti. Se pa dobro spomnim babice – kot bi jo še zdajle videla – kakšna je bila: fajn ženska, visoka, močna, dolgo obleko je zmeraj nosila, do podna. Z njeno vnukinjo Ano sva bili kolegici, sem bila veliko pri njih.

Sternadova gospa je delala eno mažo, še moj ate jo je imel. V prvi svetovni vojni je imel prestreljeno nogo, se mu rana ni zacelila. Si je vsak dan previjal in mazal s tisto mažo in se je pozdravil. Pa je tudi niso dali kar tako: spomnim se, da je naš pob imel ture, ki se mu niso zacelili, sem rekla Ani (vnukinji), če je še kaj tiste maže. Je rekla, da je ne smejo dati, ker si lahko kaznovan. Delali so jo sami doma, so imeli en tak recept. No, mi jo je vseeno dala, sem jo mazala sinu in je bilo kar dober. Maža je imela vonj bolj po neki kafri, tako kot vse maže, samo ne vem, kaj so vse zraven mešali, tudi barve se ne spomnim.

Jožefa Angela Težak, povzetek pogovora iz leta 2010

Sternadova je vse Šoštanjčane na svet prinesla. Meni je pomagala pri porodu najstarejše hčerke Irene leta 1950. Sem bila zadovoljna z njo. Bila je čisto domača pri nas, smo bili sosedi. Takrat ni bila navada, da bi šla v porodnišnico, takrat še ne.

Spomnim se, da sem imela obisk iz Mozirja. Šli smo pogledat Vošnjakovo vilo. Ob sestopanju strmo navzdol sem prvič začutila popadke. Sem rekla: »Zdej pa pejmo, zdej je pa treba jet, ker mormo še gospo Sternadovo obvestit, da ne bo kam šla.« Ko smo prišli domov, me je babica pregledala: »O, juter zjutrej bomo že meli nekej!« Zjutraj ob sedmih je že bila Irena. Je bila babica res vso noč z mano. Med porodom mi je govorila, kako naj diham. Takoj so mi povedali, da je punčka. Mislim, da so najprej zrihtali dojenčka, da je lepa prišla k meni. Babica me je spodbujala k dojenju. Pri porodu sta bili babica in moja mama. Je bil normalen porod.

Rjuhe, težke hodne rjuhe mi je Sternadova dala po porodu na trebuh, za obtežitev. Potem nisem smela vstati, samo počivati. Dali so mi kurjo župo, pa fafrli so bili noter zakuhani. Tete so poskrbele za kure. Mlečni kruh je bil narejen posebej za porodnice. Dobila sem tudi vino. Poporodni čas je bil eno razvajanje! Nič delati pa dobro jesti. Trajalo je mogoče štirinajst dni. Moja mama je v glavnem skrbela za otročka. Spomnim se, ko je kmalu po porodu prišla k meni in rekla: »Vse sem že oprala, je že vse čisto.« Potem je prišla še teta iz Mozirja, je plenice prala.

Babica je takoj po porodu okopala dojenčka, to je bil obred. Tudi k vpeljevanju, mislim, je šla babica zraven: v žagrebu nas je sprejel duhovnik in peljal v cerkev. Vhod v žagreb je bil s strani cerkve, to je bil prvi prostor levo ob oltarju. Pred oltarjem je imel duhovnik kratek nagovor. Ne vem več, zakaj je bilo to. Ni pa bilo takoj po porodu, verjetno kakšnih štirinajst dni kasneje. Bilo je slovesno kot tudi kosilo po vpeljevanju, tistega se spomnim: doma smo sedeli pri mizi, mama je položila pladenj s hrano na mizo. Pa je gospa Sternadova vstala, pa je zasukala pladenj tako, da so bedra ali pa ta boljše meso bili pred njo. Smo se smejali; si je poiskala ta boljše meso. Župnika ni bilo zraven, sami domači smo bili.

Babica je zmeraj nosila dolgo kiklo, za porod pa bel predpasnik, ki si ga je zavezala na hrbtu. Ni imela rute oziroma se ne spomnim, tudi ne rokavic. Imela je torbo. Sternadova hiša je bila nizka in pol lesena, spodaj zidana. Ob vhodu na levo je Sternadova kuhala mazila.

Vem, da sem jokala, ko je gospa Sternadova umrla. Bila sem drugič noseča in sem rekla, da zdaj pa ne bom mogla roditi. Ravno tega sem se bala, da bi morala kako drugo babico iskati; je le bila Sternadova ...

Fanika Petanjek, povzetek pogovora iz leta 2010

Sternadovi so bili naši sosedi. Babica je otroke na svet spravljala. V glavnem so ženske rojevale ponoči. Podnevi je pa babica spala, zato so se njene vnukinje, moje vrstnice, prihajale igrat na naš vrt, da je imela mir. Babica je hodila povsod, pokrivala je ves okraj, tudi Topošico, Lokovico, Šentflorjan, Ravne. Po naravi je bila zelo prijazna, ampak odločna: kar je rekla, je moralo biti. Ponjo so prihajali s konji, z vprego, celo s kočijo (imel jo je Kunst, gostilničar), avtomobilov pa takrat ni bilo (razen treh: od tovarnarjev Vošnjakov, trgovca Senice in mesarja Kozlevčarja).

Babica je imela veliko, bolj okroglo zdravniško torbo, polno. Kaj je bilo v njej, ne vem. Verjetno pripomočki za porod. In pa kakšne stvari, ker nekatere porodnice niso bile pripravljene. Do konca je ženskam pomagala rojevati, vseskozi je delala. Vedno je bila na razpolago, ko je bilo treba k porodu. K njej pa niso prihajali samo zaradi porodov. Bila je kot zdravnik; je vse vedela. Bila je zelo spoštovana gospa.

Spomnim se, da še nisem hodila v šolo, ko se mi je enkrat »tk zluštalo frišnga kruha«. Mama ga je umesila in prinesla iz Delopstove pekarnice, kamor smo ga dajali peči. Naših pa ni bilo doma, zato sem si sama odrezala kruh. Vendar mi je spodneslo nož in sem se hudo urezala. Mama me je peljala k zdravniku mimo Sternadovih, pa

naju je babica prestregla. Ko ji je mama povedala, kaj se je zgodilo, je rekla: »K zdravniku? A bejžte, kaj bote k zdravniku hodle, kr pridte noter, bom js namazala in čez dva, tri dni bo vse v redu.« In res je bilo tako. Namazala me je z nekim posebnim mazilom in čez dva dni je bilo vse zaceljeno. Pa je bila res globoka zarez, tako da se mi še danes pozna brazgotina. Ne spomnim se, kakšna maža bi bila to. Ona sama jo je delala in nikomur ni izdala recepta. Hranila jo je v visokih porcelanastih škatlah.

Štefanija Kac, povzetek pogovora iz leta 2010

Sternadova je bila dolgo babica v Šoštanju. Sodelovala je z doktorjem Lichteneggerjem, ki je bil specialist porodničar in zdravnik že pred prvo svetovno vojno. Njegov sin je bil zobozdravnik. Potem pa je prišel doktor Medic v Šoštanj, ga je Sternadova učila porodničarstva.

Meni je pomagala pri porodu prvega sina Štefana leta 1945. Sicer smo stanovali na Prevaljah, vendar sem visoko noseča prišla za en mesec k mami v Šoštanj, da bi doma rodila. Voda mi je že odtekla. Mama je šla peš po babico, ki je takoj prišla in me pregledala. Ocenila je, da bo še trajalo nekaj časa. Me je nagnala, naj grem drva sekati, da bi to pospešilo porod. Ni šlo pa ni šlo. Dva dni me je matralo. Je rekla babica: »Vete kaj, ne bom mogla sama.« Poslala je mojo mamo po doktorja Medica: »Sternadova gospa prosi, če bi prišli pomagat, moja hčerka, ne vem, če bo preživela pri porodu.« Zdravnik je takoj prišel. Dal mi je dve injekciji. Najprej je rekel, da gre otrok z ritko naprej. Pa ni bilo tako. Ko mu je uspelo, da je bila glavica že zunaj, je rekel gospe Sternadovi: »Zdej pa če se lahko še vi kaj potrudite, če ne, bo pa eden ostal živ.« Potem se je pa ona matrala, saj so me čisto strgali, šival me je doktor Medic. Ko se je otrok rodil, so ga dali takoj na vago in dr. Medic je rekel: »Vsi moji trije otroci niso bili tako težki kot vaš sin.« Vagal je šest kilogramov in dvajset dekagramov. Je rekla Sternadova gospa: »Tolk let sem že babica, pa tk težkega otroka še nisem pomagala na svet spraviti.« Rodila sem šele po treh dneh.

Sternadova je otroka nesla h krstu v cerkev in ga tam predala botri Bršekovi Ančki. Župnik in kaplan sta vprašala, zakaj smo čakali tako dolgo, da smo šele zdaj tako velikega otroka prinesli h krstu. Pa je babica rekla: »Vete kaj, fantek pa še deset dni ni star.« Je bil pa ta stoti tisto leto, pa največji v celem letu. Sternadova je šla skoraj k vsakemu krstu zraven.

Bila je preprosto oblečena. Nosila je krila do tal, za porod pa bel predpasnik, ki se je zadaj zapiral, na glavi ni imela nič. Imela je svoje vse stvari, je hodila kot zdravnik. Naučila in uvajala je za porode doktorja Medica, moj foter Pokleka Marko pa ga je vozil s konji okoli.

Mama je hotela Sternadovi plačati, pa ni hotela nič vzeti. Doktorju Medicu so mama poslali koline. Ko sem bila leta 1949 pred drugim porodom, sem šla h gospe Sternadovi po nasvet. Je rekla: »Zdej pa ne upam več. Najboljš, da grete v bolnico.« In sem šla. Tam sem bila pet dni. Šesti dan smo vse dobile olje za pit, pa je bilo še prekmalu. Zdravnik mi je rekel, da še ne bo poroda in naj grem domov. Na vlak sama nisem upala, med čakanjem na moža popoldan pa sem dobila popadke. Zvečer sem rodila. Je bilo hudo, ampak bilo je hitro. Nas je bilo polno v porodniški sobi. Za štiri, ki smo rojevale, je bila ena babica. Po porodu sem kar na mizi zadremala, ko pa sem se prebudila, sem bila mokra za vratom. Bila je kri. Poklicala sem babico, ki je takoj poklicala zdravnika. Obtežili so mi trebuh in dali infuzijo. Če se ne bi zbudila, bi izkravela, tako kot se je eni že zgodilo.

Sternadova je bila res enkratna babica. Na hiši je imela tablo, na kateri pa ni pisalo diplomirana, ampak kar babica.

Karolina Plaznik, povzetek pogovora iz leta 2010

Sternadova je bila super babica, skoraj kot en zdravnik. Bila je pri obeh mojih porodih in obe hčerki je rešila. Prva se je rodila leta 1943 z ritko naprej, druga leta 1948 pa je imela vrvico trikrat zavito. Je pa že bila babica tudi pri porodu, ko se je kot nezakonski otrok rodil moj mož v Šoštanju leta 1919 na Goriški cesti 3.

Pri mojem prvem porodu je bila pri meni tri dni, tudi ponoči, ko sem imela popadke in nisem mogla roditi. To je bilo v četrtek. V soboto dopoldan je vmes šla na porod k Švarčevi in po treh urah prišla k meni nazaj. Bila je vojna, bil je strah ... stalno je bedela nad mano in mi pritiskala, da se je maternica počasi odpirala. Moj porod je bil težek; je rekla, da je štirideset let babica in da je to v tem času njen drugi porod otroka z ritko naprej.

Na porodu je imela zavezan bel predpasnik. Ni imela rokavic in ničesar na glavi. Mi je rekla samo za dihanje in da bo uspelo. Ker se z nemškim zdravnikom ni razumela, ga ni hotela poklicati. Če bi bil takrat v Šoštanju

doktor Medic, bi pa poslala ponj. Ker sem se pretrgala in krvavela, nisem smela vstati. Babica me je umivala s kamilično vodo in mazala z mažo, da se je zacelilo. Vse je bilo v redu, le da me je še en mesec peklo, ko sem šla na vodo. Dojenčka je hitro po rojstvu okopala, fajn zavila in mi ga položila na prsi. Je rekla, da zdajle »ne bo mogla potegnati«, ker je bila slaba. Tudi jaz sem bila slaba in sem morala počivati en teden. Vsak dan je babica prihajala k meni skopat otroka. Je bila kot zdravnik. Tudi za hrano mi je dala posebna navodila. Prva dva dni sem pila kurjo juho, potem pa jedla rahle jedi, kaj težkega ne, sadje in zelenjavo pa šele po enem mesecu. Babica mi je rekla, da če bom imela v prsih zatrdlino, naj si tisto mleko izčrpam in ne z njim podojim otroka.

Prva hči je bila stara pol leta, ko je zbolela za boleznijo, za katero je nekaj otrok že umrlo. Je bila kot driska, kar teklo je od nje. Nisem klicala zdravnika. Gospo Sternad sem poklicala. Pa je prišla in rekla, da mi ne preostane drugega, kot da si priskrbim ruski čaj. Sem ga hčerki tri dni dajala in je bilo res bolje. Potem sem po babičinem nasvetu malo prepražila moko, jo prelila z mlekom in to hčerki po flaši dajala piti, tako da sem jo obdržala pri življenju. Gospa je meni res veliko pomagala. Bila je uslužna, skrbna. Ko je previjala hčerko, ji je vedno govorila: »Te bom umila, pleničko dala, pol boš pa zaspančkala.«

Drugo hčer smo krstili štirinajst dni po porodu. Babica je nesla otroka vso pot od doma v cerkev in ga tam predala botri. En mesec po porodu pa me je babica nagovorila – jaz za to prej nisem vedela – in me peljala k duhovniku. To je bilo vpeljavanje. Pri prvem porodu ni bilo tako, ker je bila vojna, to je bilo po drugem porodu in je pomenilo, da sem spet prosta in lahko spet grem v cerkev, taka navada je bila. To je bila šmihelska cerkev, maše takrat ni bilo, je prišel duhovnik k oltarju, je nekaj govoril in me blagoslovil. Potem smo imeli kosilo, babica je bila zraven. Vpeljavanja zdaj ni več. Ne vem, ali so tudi druge imele to. So rekli: »Bote lahko okol hodla.« – Kaj pa vem, a sem kak greh naredila?

Babica se je ponesrečila, ko je bila v bloku in je padla po stopnicah. Kolk si je zlomila. Dobila je pljučnico in je kmalu umrla. Ljudje so jo imeli radi.